ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Junii, Anni M DC LXXXVII.

JOH. HENRICI HEIDEGGERI IN VIAM Concordiæ Protestantium Ecclesiasticæ Manuductio.

Amstelodami, apud Henr. Wetstein, 1687.

Eruditionem & claritudinem Viri non est quod hic commendemus, jam satis orbi literario notam. Hoc tractatu propensum ad pacem ecclesiasticam inter Protestantes studium ostendit; quod quidem pios omnes merito tenet, licet successus non nisi a singulari Dei gratia, qua infinita pene obstacula superentur, expectari possit. Agnoscit hoc ipse Autor in libelli præfatione, temporum tamen & judicii divini contemplatione excitatum se ad scribendum profitetur. In *duas autem diatribas* distribuit, quæ proponenda habuit. In *prima*, præmissis prius aut repetitis denuo causis, quæ dissentientes ad pacem movere debeant, a pietate & necessitate deductis, ante omnia consensum utriusque Confessionis, *Augustanæ* & *Reformatæ*, in maximis fidei articulis laudat & probat. Communem notat Augustanæ subscriptionem, quam huc usque ab omnibus Theologis Reformatis, qui in Academiis Germaniæ doctorum titulum assumunt, & a se ipso factam esse refert §. 12. Cum vero objici posse animadvertat, acta Synodi *Dordracenæ*, aut quæ eam præcessit, *Delphensis*, in quibus negatur, Reformatos Lutheranorum confessionem unquam recepisse; diluere id vult aliquibus rationibus, & testimonio *Gisberti Voetii* celebris inter Reformatos Belgas Theologi, qui Synodi utriusque membrum fuit. Dicit itaque, non *Augustanam Confessionem* anni 1530 sed *Formulam Concordiæ*, quam genuinam *Flacianorum, seu Neo Lutheranorum* confessionem appellat, intellectam esse. Hæc ex §. 13. referimus,

mus, nulla approbandi intentione; neq; enim ignari sumus, quomodo nostrates *Flacianismi & Neo-Lutheranismi* imputationes pro contumeliosis habeant. Disputat inde §. 14. de Augustanæ confessionis variatione, de qua tot lites ortæ sunt; per eam enim rerum nullam, sed tantum modi doctrinæ differentiam inductam esse censet, putatque Luthero consentiente, vel saltem non dissentiente, mutationem factam esse. Hac stante, in *articulum decimum Aug. Conf.* consentire ait omnes Reformatorum confessiones; nullam enim esse, quæ neget *vere adesse in Cœna Domini, & vescentibus distribui corpus & sanguinem J. C.* Disceptari solum de modo præsentiæ, qui in prima Aug. Conf. editione per verba *sub specie panis & vini*, quæ in posteriori expuncta sunt, vel Pontificio dogmati favere, vel præsentiam *in, cum & sub pane*, sive *secundum loci indistantiam* complecti videatur: cum tamen Reformati illam tantum admittant, *quæ mediante verbo & symbolis, per os fidei, interiori homini exhibetur, sic ut pii per fidem communionem symbolis confirmatam cum Christo habeant, & in ipso vivant.* (sunt verba Autoris §. 17.) Sententiam vero illã de *indistantia loci* sive *ubiquitate*, ne Luthero quidem, nedum Melanchthoni confessionis autori, aut Philippo Hassiæ Principi eam subscribenti, in mentẽ venisse putat, ideoq; nec clausula Articuli, qua *secus docentes improbantur*, Reformatos, sed Anabaptistas, aut eos qui nuda signa asserebant, tangi existimat. Levioris momenti esse judicat Art. XI. de *confessione privata*, item Art. XII. de *perseverantia justorum*: hic enim iterum Anabaptistas damnari, qui ἀναμαρτησίαν statuant, non Reformatos, qui eam non asserant, sed gratiam ad tempus amitti posse non negent, eatenus *Puritanis* & Catharis non minus ac Anabaptistis repugnantes. Duriora sunt, quæ §. 22. adversus illos ex Lutheranis, qui *Formulam Concordiæ* acceptarunt, disseruntur. Interim §. 23. vel ex illa ipsa Formula Concordiæ pro certo supponitur, Augustanam confessionem utriusque partis symbolum commune consensionis & contesserationis esse, adeoque neutram partem ab altera damnari, aut hæreseos ream haberi posse. Controversias postea distinguit in incertas & certas. Inter illas refert imputationes ex consequentiis, vel crudis particularium doctorum dictis, collectas. Inter has numerat quæstionem de Sacramentis a Luthero cum Carolostadio & Zwinglio agitari cœptam, quæ sola A. 1529 in colloquio Marburgensi a consentientib9 in reliqua, excepta fuerit; in qua tamen utrosq; phrasi-

phrasibus incommodis usos esse, se ipsos mutuo non intellexisse, & de verbis potius quam re pugnasse, Calvini judicio asseverat, §. 30. Memorat inde, ut occasione istius de Sacramento disceptationis de *ubiquitate* quam vocant, circa an. 1557, & paulo post dein de *prædestinatione & gratia* disputari cœptum sit, quibus & alia accesserint, a quibusdam, inter quos *D. Jacobum A[illegible]cam* & *Joh. Eckardum* §. 31. notat, ultra modum aucta; imminuta vero, quoties ad colloquia res pervenerit, qualia Lipsiæ A. 1631 & Cassellæ A. 1661 habita refert. Neque tamen dissimulat, quæ in posteriori conventa sint, ab altero ex Theologis Rintelensibus *D. Petro Musæo* in dubium revocata, & Wittenbergensibus Theologis improbata esse. Tractat inde pluribus de distinctione articulorum fundamentalium, & statum controversiæ de S. Cœna proponit, ex quo concludit, eam non esse de fundamento. Pari modo §. 49. *& seqq.* de controversia circa *Personam Christi* disserit, eam etiam pro verbali habens, & quæ facile tolli possit, sublata catachresi phrasium. Pergit inde §. 55. *& seqq.* ad quæstionem *de prædestinatione*, neque hanc pro fundamentali agnoscit. Idem statuit de disputatione circa *gratiam universalem* §. 62. *& seqq.* de *efficacia gratiæ convertentis* §. 64. *de perseverantia sanctorum* §. 66. *& seqq.* Non magis ad fundamentum pertinere tradit lites *de baptismo* §. 68, & speciatim de *exorcismo*. §. 70. Summa eo redit §. 71. *& seq.* controversias, quas collocutores Lipsienses, Cassellani & Rintelenses superesse judicarunt, ad fundamentũ fidei ac salutis fidelium nihil attinere, sed plerasque stipulares esse, quæ in oculis fratrum non trabis, sed festucæ locum habeant. Addit tamen Autor protestationem §. 73, se ista charitate, qua dissentientes ab erroribus fundamentalibus absolvit, nolle veritati sententiæ, quam ipse cum Reformatis in articulis controversis tenet, præjudicare; infirmitati quidem ignoscendum, sed non imitandam illam aut suscipiendam esse: optandum potius & annitendum, ut erroribus qualibuscunque omnes liberentur; interim vero, ut in rei summa concordes, sese mutuo tolerent, & per vincula Spiritus & pacis sese conjungant.

Diatribe secunda suadet Autor Protestantibus concordiam, non obstante dissensu in nonnullis (quas exigui momenti esse censuit) quæstionibus; ita tamen, ut veritati non fiat præjudicium: absque illa enim nullam iniri posse pacem. Zelum saltem intempestivum improbat, allegatis §. 6. verbis *Joh. Matthiæ* Stregnensis in Suecia Episcopi, ex

tractatu *Ramo olivæ* A. 1656. edito, & concedit retineri posse, salva veritate & concordia, diversas opiniones. Inde §. 8. duodecim argumentis sententiam suam adstruit, quorum primarium §. 9. & seqq. ex lege charitatis deducit, ostenso quomodo illa per contentiones lædatur. Exempla Christi & Apostolorum, infirmitates tolerantium proponit (arg. 2.) §. 17. itemque primitivæ & priscæ Ecclesiæ, (arg. 3.) §. 19. speciatim Cyrilli Alex. & Johannis Antioch. His comparat *Lutheri* & *Carolostadii*, nec non hyperaspistarum, inde Amsdorffii, hinc Zwinglii contentiones §. 23. Statum præterea Ecclesiæ militantis, quæ imperfectione non careat, (arg. 4.) considerari jubet, adducta doctrina Apostoli I. Cor. XIII, cui repugnent, qui errantium personas odio errorum implicant. Vincula spiritualis unitatis Eph. IV. 3. 6. descripta, §. 26. (arg. 5.) in utroque Protestantium cœtu salva esse affirmat. Providentiam Dei (arg. 6.) qua utrique ab erroribus Pontificiis olim liberati, & huc usque, sicut & ab aliis hæresibus conservati fuerint, incitamentum concordiæ præbere judicat §. 30. *& seqq.* Idem suadet (arg. 7.) ex communione principiorum, speciatim in articulo justificationis, *§. 33. & objectioni, quod Reformati justificationes in decreto Dei particulari ponant, non sine querela adversus ejus argumenti* autores respondet, plenissimum de justificatione consensum inter partes esse demonstrandum sumens, non obstante disceptatione de ordine finis & mediorum in decreto prædestinationis, quo posito leviores dissensiones omnes conciliari posse arbitratur. Argumentatur (8.) §. 38. *& seqq.* ab Ecclesiis ante reformationem sub Pontificatu pressis, vel ab eo exclusis & separatis, v. g. Waldensibus & Bohemis, quas pro veræ Ecclesiæ membris etiam Lutherus habuerit, itemque orientalibus quibusdam, quæ dissentientes licet a Protestantibus in nonnullis articulis, veræ tamen Ecclesiæ axioma non amiserint. Diluit exceptionem, quasi nunc intolerabilius erretur, ob clariores demonstrationes contrariæ sententiæ. (Arg. 9.) §. 44. spem concordiæ inde concipit, quod non solum ex parte Reformatorum illa cupidissime desideretur, & dudum anno 1631 in Synodo Carentonensi decreta & oblata fuerit, sed quod etiam inter Augustanæ confessionis Thelogos, uti & Principes & Politicos, fuerint (quos nominat §. *46. & seqq.*) eodem tendentes. Allegat articulum VII Pacis Westphalicæ A. 1648, per quem controversiæ inter Protestantes reservatæ sint ulteriori compositioni,

sitioni, nec deesse hodie putat & Theologos, & Principes ac sapientes ex Politicis, qui promovere hoc negotium possint. Taxat tamen laxitatē eorum ex Aug. Conf. Theologis, qui etiam cum Pontificiis concordiam sanciri posse putaverint, & provocat ad dissertationem collegæ sui *D. Casp. Wolphii de Articulis unionis inter Ecclesiam Romanam & Lutheranam nuper vulgatis.* Laudat corpus harmonicum confessionum, tanquam sanciendæ concordiæ palladium, & Lutheri exemplum, qui A. 1536 concordiam cum Argentinensibus & aliis superioris Germaniæ Theologis inierit, eamque literis, quarum verba allegat, ad Helvetios A. 1537 incredibili orationis (ut scribit) suavitate & devotione commendaverit. Dolet itaque illum postea animum mutasse, affectibus (ita putat) turbatum, secutamque concordiæ illius dissolutionem deplorat. Extollit aliam, inter Augustanæ & Helveticæ confessionis cœtus in Polonia A. 1570 *Sendomiriæ* compositam, & quædam ex literis a Polonis proceribus & Theologis ad Germanos An. 1578. datis refert. Exemplum etiam consensus inter Bohemos A. 1575 initi, & postea a Maximiliano II. Imp. *confirmati proponit,* qua A. 1606 *labante etiam libertas Regni illius labascere cœperit.* §. 60. (Arg. 10.) a *Pontificiis ipsis discere Protestantes posse notat, si observent,* quomodo illi concordiam colant, non obstante dissensu in plurimis & maximi momenti articulis, per concilium Tridentinum nequicquam sopito. E contrario rigorem illum ex Antichristi spiritu §. 62. (arg. 11.) profectum, quo Pontifex etiam levissimas dissensiones post definitionem Ecclesiæ continuatas, persequitur, imitari dicit, qui suas opiniones in articulis non fundamentalibus cum supercilio & anathemate aliis obtrudunt. Denique §. 63. (arg. 12.) horrenda damna, quæ ex discordiis huc usque in ecclesiam emanaverint, expendi monet; per has enim & Papatui & Mahometismo augmenta accessisse. Nec tacet simultates veteres inter Protestantes, quæ infelicem belli *Smalcaldici* superiori, & *Bohemo Germanici* nostro seculo gesti, eventum produxerint, non sine adversariorum risu, & lætis in futurum auguriis, quæ ex scriptis quibusdam adducit: judicia etiam Dei præsentia, & persecutiones utrique parti inflictas aut intentatas, ob oculos ponit.

Nostrum non est, sententiam de re gravissimi momenti, cujus felix eventus ut omnibus desiderabilis, ita frustraneus conatus non sine majoris incommodi periculo est, hic aperire. Recensuimus præcipua

libelli contenta. Ut vero clarissimi Autoris mens tanto apertius intelligatur, de vexatissimis quibusdam inter Protestantes quæstionibus verba quædam ejus, speciminis causa adscribemus. *De sacra Cœna* inter alia ita loquitur, Part. I. §. 44: "Nos quoque opinionem illam Lutheranorum, quod in Cœna Domini corpus Christi organo oris a dignis & indignis comedatur, sed non masticetur, vel in stomachum trajiciatur (sic enim mentem suam explicant) stipulam revera esse, concordiæ fidelium nil obstantem, inde colligimus, quia in examine conscientiæ & probatione nostri, in legitimo Cœnæ Dominicæ usu, protinus ita exuritur & evanescit; quando videlicet pia anima non, quid alii sumant, cogitat; sed ut ipsa digne, mystico videlicet & spirituali modo, per veram fidem, corpus & sanguinem Christi percipiat, allaborat. Otiosam ergo speculationem quandam de reproborum communione (de qua qui morosius diputant, perinde mihi facere videntur, atque Medici de homine mortuo disceptantes, an epotum pharmacum in eo vim habeat?) opinio illa continet, quæ fidei praxin in communione salutari, quam ipsis etiam *Lutheranis* concedimus, non impedit. Neque vero *alia ipsorum, alia nostra est in examine illo, & probatione* nostri ab Apostolo præcepta praxis; sed utrorum eadem est. Ex qua, si recta uti ratione velint, facile colligent, se magno in errore & rerum nostrarum ignoratione hactenus versatos esse, cum videlicet Christum a nobis excludi a Cœna, & nudis signis nos ludere, absque salutaris corporis & sanguinis Christi perceptione crediderunt. Æque ac Eckhartus *Fascic.* p. 510. 512. conqueritur de nobis, quod injuriam Lutheranis faciamus, dicentes eos statuere trajectionem corporis Christi in stomachum, consubstantiationem, synusiam, impanationem, aut localem inclusionem in pane, aut commixtionẽ cum pane. Non enim adesse corpus Christi physice & localiter, sed imperscrutabili modo. Wittenbergenses *ad Acta Colloq. Mompelg.* p. 76. neque ullum esse descensum corporis Christi vel visibilem vel invisibilem, Lutherus *Epist. ad Civitates*, asseruere. Licet ergo ignoratione quadam circa modum loquendi aut suum aut nostrum teneantur, tamen nihil statuunt, ultra nos, quod velint tanquam articulum fidei obtrudere; quanquam illud, quod imperscrutabile esse dicunt, negare nolint." In articulo *de Gratia universali* ad objectionem, qua contraria de particulari sententia refelli maxime solet, ita respondet §. 64: Quod sine promissionibus absolute

absolute universalibus fidem in electis generari, & in tentationibus confirmari non posse, nonnulli obtendunt, eo quod fides, seu individualis applicatio gratiæ ex particulari promissione ad paucos, non ad omnes relata, oriri nequeat; vix equidem pondus ullum habet. Non dicam, fidem salvificā generari non posse ex tali promissione, quæ ad infideles etiam & reprobos pertinet; cum id quod fidelib9 & infidelibus, electis & reprobis commune est, fidei causa esse nequeat. An enim firmam fidem concipere possum, Christum Salvatorem meum esse, & mihi remissionem peccatorum ac vitam largiturum esse, quia verbi Divini absoluta promissio ad omnes & singulos, adeoque etiam reprobos pertinet? Sic enim vel reprobi etiam fidem salvificam concipient, & Christum suum Salvatorem apprehendent: vel absoluta promissio fidei causa non est. Principium ergo ab universalitate absoluta sumtum vagum nimis & remotum ac plane insufficiens est; imprimis cum consentiamus utrinque, nec suasione morali fidem concipi, nec beneficia morte Christi parta & acquisita applicari per dictamen rationis, sed per solam *operationem & efficaciam Spiritus S.* absque qua, de gratia *Dei, tanquam ad se pertinente, nihil homo statuere potest, nisi forte* affirmare velit se Christi esse, etiamsi *Spiritum Christi* non habeat, contra Apostolum Rom. VIII, 9. Hæc autem Spiritus S. efficacia cum in omnibus non sit, asserta licet universalis gratia fidem homini cuivis in individuo solidam non faciet. Certius longe fidei & concipiendæ & firmandæ fundamentum est, si secundum ductum verbi divini universales propositiones cum suis restrictionibus & limitationibus, ubique fere & semper adjectis, componantur, atque sic applicentur. Cum ergo promissio universalis extet, quod Deus velit respicere eos, qui contrito corde sunt, quod velit quietem dare iis, qui fatigati sunt: quod æternam vitam dare velit omnibus qui credunt in filium in mortem traditum pro credentibus &c. ejus promissionis applicatio plane, cæteris paribus, fidem gignere & in tentationibus corroborare apta nata est. Atque eo sensu promissiones applicatas non particulares, sed universales, non contra sed secundum Evangelium, nempe credentibus omnibus factas, etiam Helvetica Confessio cap. X. profitetur his verbis: *Consoletur nos in tentatione prædestinationis, qua vix alia est periculosior, quod promissiones Dei sunt universales fidelibus.* Denique de perseverantia sanctorum in conventu Lipsiensi convenisse scribit

§. 67.

„§. 67. fideles electos quosvis certos esse posse ac debere salutis suæ, non „conjecturali tantum, sed infallibili fidei divinæ, cui subesse falsum non „potest, certitudine. Pergit postea: Ita Hutterus in comp. Loc. XIII. „q. 29. quærenti: An electi possint esse certi de sua perseverantia in fi- „de? respondet: Imo certissimi. 1. Quia norunt electionem & salutem „suam unice fundatam in Christo. 2. Quia Spiritus S. in electis habi- „tat ut in templo suo, & (NB.) in iis non est otiosus, sed impellit eos ad „obediendum mandatis Dei. Perhibet enim testimonium, quod sint „filii Dei. 3. Quia certo sciunt, Deum se invocantes exaudire. Et „Brochmannus Loc de fide justif. cap. 2. q. 20. clare, nostrorum, inquit, „Theologorum certa & constans assertio est, quod homo vere fidelis „certissimus esse possit, debeatque de peccatorum remissione, justi- „tia & salute. Hoc fundamentum si constanter, & pressis manibus Evan- „gelici retinuerint, non multum profecto litis supererit, quia sic & non „perseverantes vere fideles nunquam fuerint, sed professi duntaxat & „δοξαστικῶς tales, quibus illud Publii Syri quadrat: Fidem nemo un- „quam perdit, nisi qui non habet: & fides subinde nutans, imo amissæ „& expiranti similis, *in solidum tamen, ratione puta & radicis & fructus*, „& præsentiæ & operationis seu sensus, amittetur & expirabit nunquam, „quia eadem ratione etiam certitudo fidei & perseverantiæ in solidum „amitteretur & expiraret. quod utrique nos constanter negamus. „Et de hoc etiam quicquid sit, hoc unum in quæstione manebit, an fides „& justitia, quam finaliter non deficere utrique consentimus, quæ in „tentationum æstu non sentitur, neque operatur πρὸς καιρὸν, ad tem- „pus, pereat, mox revictura tamen vividiusque se prolatura, an sopiatur „duntaxat? Neutra hic opinio tanti momenti est, ut fundamento fidei „convellendo par sit, quia utraque certitudinem fidei ac perseverantiæ „finalis tuetur; & ad salutem vel damnationem æternam opinantis al- „terutrius non multum adeo refert, an in tentationum æstu fides & Spi- „ritus S. absit, an sopitus lateat, (cum absentis, sed mox redituri tamen, „& sopiti ac non operantis haud grave adeo discrimen sit;) dummodo „lætam mox, sive ex favillis, sive exætherea sua sede faciem suam denuo „proferat, nubilis hisce dispulsis suavissimus Phœbus succedat, & tan- „dem militantem, & varie jactatam electorum animam ad tranquillita- „tis cœlestis portum perducat. *Ex his de aliis judicium capi potest.*

ARTI-

ARTICLES DE REUNION ENTRE LES Proteſtans de la confeſſion d' Ausbourg, & les Reformez; propoſez par un Theologien de la Confeſſion d' Ausbourg.

id eſt

Articuli Reunionis inter Proteſtantes Auguſtanæ Confeſſionis & Reformatos, propoſiti per Theologum quendam Aug. Confeſſ.

Roterodami, apud Abraham Acher, 1687. in 4.

ARticuli iſti, omiſſo Autoris nomine, in *duobus quaternionibus majoris formæ* Latine exhibentur, ſub titulo *Conditionum piæ unionis Eccleſiarum Proteſtantium*: Gallica verſio e regione, in diviſa additur paginæ areola. Proponuntur autem *primo* articuli XVIII *dogmatici*, nempe *(1) de Deo & credendi principio. (2)* de perdito generis humani *ſtatu. (3) de philanthropia Patris. (4)* de pietate erga Deum. *(5)* de ſanctitate Dei. *(6)* de myſterio incarnationis. *(7)* de generis humani redemtione. (8) de pietate erga Redemtorem. (9) de converſione. (10) de juſtificatione & annexis. (11) de officio juſtificatorum. *(12)* de miſeria relapſorum. (13) de ſufficientia contritionis & fidei vivæ ad ſalutem. (14) de baptiſmo. (15*)* de ſacra cœna. (16*)* de vera ſalutis cauſa. (17) de fructu bonorũ operũ. (18) de electione. *Dein* ſubjunguntur *Practici* VI, in quibus cavetur (1) ne ullius Eccleſiæ Proteſtantis ſtatus turbetur per vim, tumultũ aut ſchiſma. (2) ne Eccleſiæ ob ritus diverſos gravi cenſura in publicis ſcriptis aut ſermonibus privatis perſtringantur. (3 & 4) ut eorum, qui dogmaticos illos articulos profitentur, ſacra uſurpari ſalva conſcientia & fide poſſint, & ut ſolo nationum nomine diſtinguantur Eccleſiæ, v. g. *Evangelica Proteſtans Angliæ, Sueciæ, Saxoniæ, Belgii.* (5) ne de ſalute eorum dubitetur, qui capitales articulos credendo defuncti ſunt. (6) ut qui in aliis articulis (præter dogmaticos illos XVIII) hæſitant, titubant aut errant, fraterne doceantur, quomodo aſſertiones illorum cum verbo Dei & articulis illis virtualiter pugnent, admoneantur etiam ut peculiarem ſententiam ſuam in ſinu reponant, interim ſpe emendationis tolerentur. Articulos dogmaticos excerpe-

 re, idem

re, idem foret ac exscribere. Præstat eos legi sicuti editi sunt, stylo quidem plano & populari. Is tamen qui eos edidit, Reformatarum partium Theologus, collaudato Autoris studio pacifico, metuere videtur, ne Reformatis quibusdam multa displiceant, cum nihil, ut putat, hic remissum sit ex sententia August. Conf. Theologorum, sed pro fidei articulis proponantur etiam minima controversiarum puncta, quæ inter utramque partem ventilantur. Quod quomodo se habeat, lectoris judicio permittimus. Existimat monitor, factum id esse ab autore ut privato, qui sibi convenire non existimaverit, suo arbitratu demere & circumcidere suæ communionis dogmata; sperari autē posse id futurum, si alii A. C. Theologi eodem pacis spiritu tractatum concordiæ aggrediantur; obtineri enim eam non posse, nisi mutuo aliquid relaxetur: si vero una pars alteri velit suam solum sententiam obtrudere, non alium reunionis modum extiturum esse, quam quem in Gallia *Protestantes* nuper experti sunt. Fatetur tamen idem, Articulum de S. Cœna, qui maximum dissensus momentum faciat, tam sapienter & moderate conceptum esse, ut omnes acquiescere in eo possint. Est is, *ut diximus*, Artic. XV, *in 14 puncta divisus, quorum priora sex, quæ quæstionibus inter partes accommodantur, speciminis veluti causa* adscribemus: 1. Dominus noster Jesus Christus, benedictione præ„missa, discipulis suis dixit, *accipite panem hunc, edite illum*, hoc e„nim quod vobis cum pane isto exhibeo, est corpus meum. 2 Hæc „cum sint verissima: certe panis sacræ mensæ benedictus est symbo„lum cum corpore Christi, modo tamen inexplicabili, conjunctissi„mum, eoque sensu vocatur ille ab Apostolo communio corporis „Christi. 3 Nulli ergo non sacræ mensæ hospiti præbet Servator „noster, cum egregiis hisce cœlestis cibi potusque signis ac sigillis, „cum pane, inquam, & vino benedicto, corpus ac sanguinem suum. „4. Ast præbet illa eo modo, quem Deus nusquam nobis revelavit, „quem ille proinde nos scire ac definire noluit, ac consequenter mor„talium nemo potest capere atque explicare. 5. Unde adeo universis „convivis id incumbit, ut in sacri epuli usu ad animum sibi vocent, cum „fiducia, desiderio, spe gratiæ, & precibus, corpus ac sanguinem Do„mini, velut thesaurum summum cum visibilibus elementis modo „ineffabili communicatum; ut item mortem Domini celebrent cum „gratiarum actione. 6. Quisquis tum piam *Christi* recordationem

præ-

prætermiserit, mortis reus erit sempiternæ, ob indignam symbolorum „ atque pretiosissimi thesauri acceptionem. In reliquis quædam con- „ tra abusus Pontificios diriguntur, interque illa *undecimum*, ubi Autor dicit, *stultissime agere illos, qui ita consecrant, edunt aut bibunt, ut Deo per symbolorum consecrationem Christi mortem repræsentent, quia nulla passionis Servatoris cum symbolorum benedictione & fruitione similitudo intercedit*, annotante editore Gallo, ita explicatum per epistolam ab Autore esse perhibetur, ut non neget sacramentum cœnæ dominicæ esse imaginem passionis Christi. Art. VII. de redemtione generis humani ita conceptus est: 1. Dominus noster Jesus Christus est Me- „ diator Dei & hominum quorumcunque. 2. Dedit semetipsum an- „ tilytrum verissimum pro universis ac singulis hominibus. 3. Præ- „ stitit enim vice generis humani exactissimum obsequium præceptis „ divinis, suscepit in se omnium hominum peccata, atque elevatus est „ tandem velut victima, imputatis alienis peccatis onusta & maledicti o- „ mni obnoxia, in crucem: ut universi qui crediderint habeant, ab æter- „ no exitio liberati, *certo certius* vitam æternam, ut consequenter o- „ *mnes & singuli deinceps victuri homines*, dummodo fecerint homi- „ *nis convertendi officium, convertantur*, & dummodo crediderint, sal- „ ventur. Huic correspondet Art. VIII. §. 1: proinde nos universi ac singuli reliquique mortales omnes, obstricti sumus, ut credamus Je- „ sum Christum nostrum esse Salvatorem, ut idcirco in ipso confida- „ mus, ac speremus, cum amemus, revereamur, celebremus, omnique „ obsequio deveneremur. Congruit etiam Art. XVIII. de electione: 1. Deo nostro jam ante orbem conditum omnia sua nota fuere ope- „ ra. 2. Quam ergo ob causam, quem in finē, quoq; modo Deus in tem- „ pore quicquam facit, procurat, permittit, eam ob causam, eum in fi- „ nem, eoque modo, se id esse facturum, procuraturum, promissurum, „ decrevit ab æterno. 3. Proinde jam ante mundi fundamenta de tem- „ poraria sua beneficiorum gratiæ dispensatione sic penes animum su- „ um constituit: Mittam filium meum proprium, quadragesimo post „ apostasiam generis humani seculo in carnem. Is per suam satisfactio- „ nem universis acquiret beneficia necessaria quæcunque; quisquis jam „ mortalium faciet officium hominis convertendi, justificandi, ado- „ ptandi, renovandi, conservandi (in fide & pietate) reparandi (ad con- „ tritionem & fidem post anaptosin) is convertetur, justificabitur ad- „

„ optabitur, renovabitur, conservabitur & reparabitur. Adduntur subsumtionum exempla. Cætera, ut dictum est, ad ipsius scripti lectionem remittimus.

JACOBI VVILHELMI IM HOFF NOtitia S. Rom. Germanici Imperii Procerum, Historico-Heraldico-Genealogica.

Tubingæ, sumpt. Joh. Georg. Cottæ, 1687. in 4.

CUm Nobilissimus operis hujus Author anno 1683 *Spicilegii Rittershusiani* partem priorem, tres genealogicarum tabularum decadas complexam, evulgasset, simulque promisisset libellum singularem, quo quicquid Rittershusii Familiarum Germanicarum tabulis deesset, affatim suppleretur; nil magis nos in votis habere, quam festinatam illius editionem, in Actis istius anni p. 423. 424. professi sumus. Et respondit sane expectatione citius votis nostris, dum anno sequenti Tubingæ hanc *Notitiam Procerum Imperii*, tam *in folio*, quam *in octava forma*, excudi curavit, eamque hoc anno denuo, sed *infinitis* locis emendatiorem & auctiorem edidit.

Distinguitur opus hoc, quod nunc primum Authoris sui nomen fronti adscriptum gerit, libris novem, quorum *primus* agit de Imperatore & familia Cæsarea, *alter* de Electoribus, *tertius* de Principibus ecclesiasticis, Archiepiscopis, Episcopis, Magistris ordinum Teutonici & Johannitici per Germaniam, Abbatibus ad principale fastigium evectis, Prælatis aliis, qui curiatim suffragia ferunt, ac denique Abbatissis. *Quarto* acceditur ad Principes seculares, & quidem antiquiores, quibus libro *quinto* Principes in specie sic dicti adduntur. Reliquis *quatuor* libris recensentur totidem Comitum ac Baronum scamna, *Wetteravicum* puta, *Suevicum*, *Franconicum*, *Westphalicum*.

De tot tantisque communis patriæ proceribus eo pacto agit Noster, ut, quod *seculares* attinet, cujusvis familiæ primam originem sedulo inquirat, eaque inventa doceat, quoties & in quos ramos successu temporis distincta, qua fortuna usa, quibus denique ditionibus ac clientelis subinde aucta fuerit. Uti vero nusquam iis immoratur, de quibus Rittershusius ea quæ par erat, dixerat; ita, quotquot illum fugerant, aut post illius fata illuxerant, natales, nuptiales, emortuales dies ac an-

ac annos, summa industria undiquaque conquisitos, distincte ac copiose annotat. Utque primo intuitu liqueat, quænam anno 1684. (quo primitus hæc commentatus fuerat,) in singulis ramis eminuerint familiarum capita, nomina eorum majusculis exarata literis extantiora reddidit. Subjungit tandem *Insignia Gentis* heraldice enarrata. Quod *ecclesiasticos* autem spectat, ante omnia moderni Præsulis nomen, titulos, parentes ac insignia commemorat; inde in episcopatus aut monasterii itemq; ordinum Teutonici & Johannitici historiam divagatur, ac quo hodie præsertim loco eorũ res sint, quotve ac quosnam Canonicos anno 1684 aluerint, dilucide edisserit. Cumque tantum non omnes familiæ hoc triennio incrementa & decrementa non una habuerint, nec pauci Ecclesiasticorum procerum isto temporis intervallo vita functi fuerint, singulis fere paginis in recentissima hac editione aliquid accessit; cæterarum (quas per operarum festinationem suis locis reponere integrum Authori non fuit,) observationum farrago amplissima in calcem voluminis cum indicibus locupletissimis personarum, *insignium & rerum necessariarum rejecta est.*

SPICILEGII RITTERSHUSIANI PARS posterior, sive Tabulæ Genealogicæ XXXX.

Tubingæ, apud Joh. Georg. Cottam. 1685, in fol.

IDem autor est posterioris hujus partis, qui prioris, in Actis anni 1685 p. 423. memoratæ, nempe Nobilissimus *Jac. Guilb. Im Hoff*, Patritius Norimbergensis. Recensentur hac ipsa parte stemmata illustrium aliquot in utraque Germania, Hungaria, Bohemia, Polonia & Suecia familiarum, quarum nomina in Sylloge Genealogiarum Rittershusianarum frustra inquires; non alia autem sunt, ac quæ sequuntur: Ab *Althann*, *Auerspergii*, *Bannerii*, *Bielke*, a *Blagay*, *Curlandiæ* Duces, *Egmondani*, *Esterhasii*, *Furstenbergii* Barones in Westphalia, *Gallenbergii*, *Greiffenklavii*, *Hornii*, *Jeveræ & Kniphusii* Dynastæ, *Ligniaci*, *Lœwenhauptii*, *Lubomirskii*, de *Martiniz*, *Ochsenstiernæ* Comites, *Palfii*, *Radzivilii*, *Rappolsteinii*, *Rosenbergæ* Comites, *Salmenses*, *Serinii*, *Slavatæ*, *Steinbockii*, *Tættenbachii*, *Wiesnowezii*. Præmittitur supplementum in illarum familiarum, quibus in *Notitia Procerum Imperii* nullus locus commode dari poterat, genealogias Rittershusianas, Comitum scilicet

Brahe, Dominorum *Brederodæ*, Burggr. & Com. de *Dohna*, Comitum de *Hardeck*, Comitum *Kevenhuller*, Ducum *Lignicensium*, Comitum de *Mœrsberg*, L. B. de *Polheim*, de *Schallenberg*, *Schifer de Freyling*, Com. de *Stahrenberg*, Dom. de *Stubenberg*, Com. de *Traun*, Lib. Bar. de *Welz* & de *Zinzendorf*. Mantissæ loco emendantur genealogiæ Comitum de *Windischgrätz* & L. B. ab *Egk*, in priore spicilegii parte extantes.

JACOBI VVILHELMI IM HOFF Excellentium familiarum in Gallia Genealogiæ.

Norimb. sumptibus Joh. Andr. Endteri filiorum, 1687, in folio.

AMplissimam messem in Galliis invenit, cum *Rittershusii* industria vix unum alterumque *Spicilegium* in Germania reliquerat, Nobilissimus Autor. Duplicem autem familiarum Gallicarum classem sibi hoc opere illustrandam putavit; quarum alteram constituit *Regia stirps a Roberto Forti*, Hugonis Capeti proavo deducta, & cum omnibus suis, tam legitimis, quam naturalibus surculis, tabulis XXVIII explicata. Cui accedunt in tabulis aliis viginti sex, stemmata *Principum extraneorum*, qui in Galliam sedem fortunarum transtulere, ibidemque jure indigenatus donati sunt, ut & illorum, qui Principibus extraneis dignitate pares habentur. Eorum nomina, si cupis, habe: *Duces Sabaudiæ*, *Lotharingiæ*, *Grimaldi*, *Turrio-Arvernenses*, *Rohanæi*, *Tremollii*. Alteram classem absolvunt Duces ac Pares Franciæ, *Fuxii*, *Albretani*, *Montmorancii*, *Crussolii*, *Jousani*, (Joyeuse,) *Nogaretio-Valletani*, *Condii*, *Levii*, (de Levis) *Hallvinii*, *Gontaltino-Bironii*, *Bethunii*, *Albertini*, *Bonii*, *Crequii*, *Sanlarii*, *Cossei*, *Richelii*, *Rupifulcaudii*, (la Rochefoucaud,) *San-Simonii*, *Caumontii*, *Estræi*, *Grammontii*, *Porteo-Mazariniani*, (La Porte-Mazarin,) *Neovillei*, *Rupichoartii*, *Bellovilerii*, (Beauvilliers,) *Plessiaco-Liancurii*, *Poterii*, *Noallii*, *Seguierii*, *Cambotio-Coslinii*, *Choeselii* (Choiseul) *Aumontii*, *Seneterrani*, *Sanmaurii* (de Sainte Maure,) *Guffierii*, *Albusonii*, *Brancacii*, *Gorrevodii*, *Bernonvillei*, *Hospitalii*, *Navallii*, *Arpajonii*, *Vetus-villæi*, (Viefville) *Rupilaurii*, *Durfortii* (Durasfort) *Dallonici*, *Claramontani* (Clermont-Tonnere) *Colinii*, *Harlæi*. Impendit

pendit Vir Nobilissimus *quinquaginta* harum illustrissimarum gentium stemmatibus tabulas CIII. Imo majora adhuc moliebatur. Sed qua de causa sententiam mutarit, ipsiusmet verbis edisserere placet. *Erat* (inquit) *mihi in animo, post Regum, Principum ac Ducum Pariumque genealogias, stemmata etiam aliorum sago & toga illustrium virorum, illorum inprimis, qui officiis* Coronæ, *ceu vocant, sunt functi, persequi, atque adeo tertiam etiam ac quartam classem subjungere; a quibus equidem æquo tandem animo manum sustuli, cum de consilio suo Polyhistor Germaniæ nostræ longe clarissimus, Dn. Philippus Jacobus Spenerus ad me scripsisset. Illud enim omne præoccupare nefas arbitratus, pensum cum eo lubentissime partitus sum.* Singularum autem Tabularum Genealogicarum paginis aversis inscripsit *summa capita vitarum* Virorum cujusvis familiæ celebriorum, quorum *nativitas* solum, *conjugium*, ac *obitus* in ipsa tabula commemorata fuerant. Præmittit ubivis iconem *Scuti Gentilitii* ligno affabre incisi, illamque Heraldice exponit. Nec silentio prætermittit, quicquid de prima cujusvis familiæ origine inter Genealogos disputari assolet. Uti vero Germaniæ nostræ tantum civem non minus ingenio & industria, quam natalium splendore illustrem ex animo gratulamur: ita nulli ambigimus, quin Itali, Hispani, Angli, idem sibi ab eo præstari officium desideraturi sint, quali hactenus de Imperii Rom. Germanici & Regni Francici Proceribus immortaliter meritus est.

JOANNIS HARDUINI DE BAPTISMO Quæstio triplex.

Parisiis, apud Danielem Horthemels, 1687, in 4.

PRima quæstio *de Baptismo pro mortuis*, versatur in explicando loco Pauli 1. Corinth. XV, quem Autor neutiquam inter δυσνόητα ejus collocandum censet, omnemque difficultatem ex duobus fontibus ortam arbitratur, tum ex veteri illo & vulgato novi fœderis interprete, quem terimus; tum vero inprimis ex nimia eorum subtilitate, qui huic loco explanando incubuerunt. Propterea operæ pretium duxit, certas circumscribere interpretandi quinque regulas, & ad eas veluti ad normam certissimam varias variorum interpretationes exigere. Quo facto suam censoriæ subjicit virgulæ, quæ eo redit, ut *baptismum pro-*

pter

pter mortuos, five occasione mortuorum, a Paulo significatum tradat. Vult quippe, Corinthios eo anno morbum invasisse, quo grassante diem plurimi supremum obibant, & in iis haud pauci eorum, qui, ut Pacianus ait, ad altare veniebant indigni. Quamobrem ingruentis lethi metu, τῷ φόβῳ τῶν νεκρῶν, propter mortuos, five occasione mortuorum, ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, quorum maximus numerus fuit, baptismo alii ut tingerentur orabant. Quo illi studio prospicere sibi se in futurum significabant: & quo minus restare viæ videbatur, hoc sollicitius viaticum alterius vitæ quærere &c. Hanc suam sententiam multis argumentis confirmat, nec despicatui fore confidit. Primum, quod ante a se præstitutis explanandi hujus loci legibus ac regulis ad amussim congruit. Deinde, quod est plana atque expedita. Tum quod & subsequentium ætatum exemplo, & consimili Augustini effato fulcitur ac nititur. Denique quod accommodatam quam maxime ad propositum ostendit Pauli argumentationem.

Secunda quæstio *de baptismo in vino* ex responso, quod Stephanus II Papa anno DCCLIV in Carisiaco villa, Gallicanæ Ecclesiæ Antistitibus dedisse fertur, originem trahit. *Harduinus rejectis binis respondendi modis* (quorum neuter de historiæ fide dubitat, sed alter quidem casu necessitatis Stephanum vult compulsum, ut vinum aquæ substituendum decreverit, ubi ea non inveniatur; alter depravatum esse textum & corrigendum clamat:) tertium forte sibi oblatum defendit, statuitque, e novendecim capitulis, sive responsis, quæ Stephano adscribuntur, decem omnino supposititia esse: ista videlicet, secundum, tertium, quartum, nonum, decimum, undecimum, (quod est de Baptismo in vino) duodecimum, decimum tertium, decimum quartum, & decimum octavum. Sex deinde ex iis ipsis, nempe nonum, decimum, undecimum, duodecimum, decimum tertium, & decimum quartum, Siricio Papæ primum dolo malo attributa, tum pari scelere atque audacia Stephani responsis corpus illud insertum, ac veluti purpureo panno centonem assutum. Hanc autem fraudem corruptionemque sub Gratiani Monachi tempora collocat, cui fuere hi canones suppositii ob eam caussam incomperti; additque vetustissimos codices manu exaratos, qui eos exhibent, ætatem eam adeo non antecedere, ut vix assequantur.

Tertiæ quæstioni *de Baptismo in nomine Christi* ansam dedit responsum

ſponſum Nicolai I. ad conſulta Bulgarorum, cui enodando alia etiam ſimilia Lucæ in Actis & Ambroſii loca Auctor proponit, eaque ita interpretatur, ut non in Chriſti modo, verum etiam in Trinitatis nomine baptizari, unum & idem exiſtimatum ſit, atque poſt confeſſionem utriuslibet baptizari; quæ fiebat in redditione Symboli ante baptiſmum. Ut adeo verba illa, *baptizari in nomine Chriſti*, non ad formam baptiſmi, ut vulgo fit, ſed ad confeſſionem baptizati referenda veniant. Dehinc prolixe diſputat, alia forma verborum, quam quæ eſt a Chriſto Domino præſtituta, vix unum alterumve hominum genus in tota antiquitate uſum reperiri; & quæ de hæreticis ex Concilio Nicæno, Gregorio, Innocentio, aliis, objici ſolent, quomodocunque poteſt, ad ſuam opinionem inflectere ſatagit.

NOVISSIMA IDEA DE FEBRIBUS &c. auctore Jacobo Sylvio.

Dublini, apud Joſ. Rey, 1686. in 8.

PAradoxa in plerisque Auctoris opinio de febribus eſt, quam pro inſtituti ratione per tranſennam modo videre aggredimur. *Præmittit fuſius naturalis ſtatus deſcriptionem, aſſeritque ſanitatem in regulari* commiſtione & unione particularum inſenſibilium chyli & ſanguinis conſiſtere, ita ut interveniente materia ſubtili & aere, blanda illarum perennet commotio. Hæc vero (quam fermentationis, effervescentiæ, agitationis vocabulo promiſcue effert) prout major vel minor ſit, eo magis expandi cordis parietes. Quo magis hi expandantur, eo majori impetu a corde ſanguinem proſilire, & antecedentem in arteria magna propellere. Quo major quoque ſanguinis efferveſcentia, eo citatiorem quoque reſpirationem eſſe, & vice verſa. Quo hæc frequentior, eo plus aeris invehi, unde major commotio ſive rarefactio ſanguinis, atque ex hac major reſiſtentia contra athmoſphæræ preſſuram oriatur, ſicque velociori motu cruor feratur. Hinc invaletudinis, imo febrium cauſam ponit irregularem particularum in ſanguine miſtionem, & perturbatam earum commotionem. Hanc vero longe minorem in febribus judicat, ob materiæ ſubtilis ingreſſum per lineam rectam præpeditum. Tum ſanguinem aſſerit minus intumeſcere, minusque ſic reſiſtere athmoſphæræ compreſſioni. Ac cum hoc modo ſtrictior ejus compages evadat, minus expandi cordis pa-

rietes, minori impetu ſanguinem inde expelli, lentiorem ipſius progreſſum fieri. Hinc mechanica ratione, ait, clarum exiſtere, quod pulſus debeat evadere frequentior. Nam cum ſanguis minus intumeſcat, neceſſario cor cum annexa arteria crebrius conſtringi debere. Id quod e contrario liqueat; nam ſi ſanguis rite intumeſcat, cor magis expandi. Ad majorem vero ſive integram ejus expanſionem longius temporis ſpatium requiri, quam ad minorem ſive mediam, ſicque pulſum omnino tardiorem fieri. Præterea vel ideo quoque cor & arteriam frequentiorem edere pulſum, quod cum ſanguinem in febribus multas ob rationes craſſiorem ac viſcoſiorem nequeant una pulſatione propellere, crebris ac iteratis pulſibus protrudere allaborent. Falli itaque auctores turpiter, qui majorem ſanguinis rarefactionem & circulationem citatiorem ex pulſu frequenti velint indicari; in hoc ſaltem veridicos, quod pulſum quam pro natura frequentiorem, febris ſignum conſtituant pathognomonicū, cum omni, ſoli & ſemper competere deprehendatur. De cætero ſymptomata duo palmaria in febribus obſervabilia, *calorem ſcilicet & frigus*, explicans *fuſius oſtendit, ad eſſentiam illarum hæc non pertinere, ſed pro effectibus ſolum habenda.* Simul quomodo ex frigore calor emergat, prolixius exponit; utriusque vero majorem in partibus ſenſum ſive perceptionem, ex tardiori circulatione ſanguinis, adeoque hujus diuturniori inhæſione deducit. Sic a fruſto glaciei, parti cuidam corporis affricto, exiguum frigoris ſenſum produci: longe majorem vero, ſi plane inhæreat. Pariter carbonem ardentem ſive prunam raptim digitis attolli poſſe, lente non poſſe. Ignem enim ſubtilē ac tranſeuntem non lædere, nec caloris ſenſum inferre, quod de craſſiore ac permanente non liceat aſſerere. Falſisſimum itaque pronuntiat, quod calor in febribus *auctus*, urina intenſius *tincta* & pulſus frequens, velociorem ſanguinis motum queant indicare. Ac quinque argumentis probat, corpus liquidum cito moveri poſſe, & tamen non exiſtere calidum: & contra, calidum eſſe poſſe, nec tamen velociter moveri. Reliqua in febribus occurrentia ſymptomata ad unum omnia ex perturbata ſanguinis particularum miſtione, ſed diverſo modo, explicat, ita ut aliter ſitis, *aliter* capitis dolor, anxietates præcordiorum, vomitiones, nauſeæ, diarrhœæ, vigiliæ &c. producantur. Hinc de periodo febrium *ſtatis* horis redeuntium diſſerens, majorem vel minorem materiæ glandulas ventriculi,

triculi, intestinorum, & forsan etiam pancreatis, obstruentis visciditatem, & humoris stagnantis pro moræ diversitate majorem vel minorem aciditatem accusat. Citius vero vel tardius paroxysmorum reditus inde credit determinari, febresque continuas existere, quando tam cito se subsequantur, ita ut altera nondum remiserit, quando altera incipit. Curationem denique explanaturus, erroneam methodum per refrigerantia, humectantia, phlebotomiam, & cathartica rejicit. In specie, si refrigerantia necessaria adeo sint, quærit, cur febricitantes non frigido aeri exponantur? aut cur inde lædantur? cur ægri ardore summo afflicti in lecto calido detineantur? cur in malignis non frigida, sed sudorifera præscribantur? cur e contrario vehementer calida, ut piper, caryophilli, euphorbium, spiritus vini &c. febres curent? Itaque ad inducendum corpori ex febre æstuanti frigus, & siccitatem tollendam, non frigida & humectantia, sed calefacientia potius in usum vocare jubet, imo attenuantibus & temperantibus rem totam absolvere. Commendat in hunc finem salia lixiva volatilia & fixa, item spiritus volatiles vel puros, vel aromaticos, nec non oleosa, ut aromatica olea stillatitia &c. *modumque operationis eorum quoad cuncta febrium symptomata superius commemorata, ad mentem Cartesianorum fusius* explicat. *Camphoram vero, tanquam naturale sal volatile oleosum* sine pari ac perfectissimum extollit. Huic plurimum assimilari sperma ceti (quod gummi vel bitumen mari extractum pronuntiat) arbitratur. Spiritum salis ammoniaci vero omnibus sibi hactenus notis aromaticis præfert, ad edomandum acidum in febribus semper peccans & in perturbata sanguinis mistione occurrens. Formulam præscribendi ex reliquis unicam modo hic inferemus:

Recip. Vini Canarin. vel aquæ Menth. ℥iv,
Elixir vit. aromat. vel aqu. vit.
Matth. aut cujusvis aromat. ℥j,
Sp. Theriac. Camphor. ℥iß,
Salis vol. oleosi gutt. xxv.
Diascord. Sylv. ʒj.
Antimon. diaphor. vel bez. miner. gr. xxx,
ocul. cancri ℈j.
spermat. cet. ℈ij.
Salis tartari ℈j. &c.

M. & pro re nata addendum monet vel oleum quoddam stillatitium, vel aliquid camphoræ loco salis volatilis oleosi. De hac mistura singulis horis capiendum suadet cochleare unum, donec sudores erumpant, unde melius habituri sint ægri, quod circulatio sanguinis liberior fiat. Cæterum phlebotomiam & cathartica parum damni, parumque juvaminis afferre posse cum Borello statuit, quod qui similia adhibent, neque facilius curentur, neque moriantur, quam illi qui plane talia in auxilium non vocant. Negare tamen non præsumit, in quibusdam forsan Epidemiis aliquid inde utilitatis exspectandum fore.

Ad ultimum annexa est huic tractatui dissertatio de *insensibili transspiratione*, in qua ipsius definitio, origo sive causa, necessitas & rationes, tandemque usus investigantur. Prolixitatem vitaturi unicum hoc afferimus, quod Auctor probare nitatur, sub effervescentiæ motu continuo quasdam particulas ex misti compage aquosas, spirituosas &c. avolare & exhalare. Ab his vero aerem propellentibus necessario materiam subtilem cogi ex tubulis aeris discedere, & loca exinanita particularum jam exclusarum iterum occupare. Cumque singulæ corporis partes succo nutritio perfusæ sint, hic autem effervescat; atque effervescentia nulla sine evaporatione, ut dictum, contingat, consequi inde omnino, quod transpiratio fiat in qualibet corporis parte. Hinc postquam Sanctorii sententiæ subscripsit, plus scilicet in die naturali insensibiliter per poros cutis difflari, quam per urinas aut alvum egeratur, concludit quod transspiratio arctissime cum sanitate conjuncta sit, ni absolute hanc ab illa dependere velimus admittere. Hoc vero quotidianæ experientiæ testimonio putat confirmatum, dum ab impedita transspiratione, vel alterata ejus periodo, cujusque generis ægritudines exoriri observentur.

GULIELMI ROBERTSON, A. M. Thesaurus Linguæ sanctæ.

sive,

Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum.

Londini, impensis Thomæ Savvbridge, *1686*, in 4.

Varia

VAria extant *Lexica Hebræo-Biblica*, quæ celebriores Christianorum Judæorumve Philologi indefesso studio, at impari successu, congesserunt. Ex his par Rabbinorum Arabum *Abuwalid & R. Tanchum Hierosolymitanum*, præeunte celeberrimo *Pocockio*, laudavimus *Actorum anni superioris* p. 577. 578. 579. Horum utrumque si typis exscribi curarent Angli, magnum apud eos, qui Ebræa penitius nosse aut valent, aut cupiunt, beneficium ponerent. Tacemus alios ἀνεκδότυς, quorum nomina apud *Buxtorfium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium*, *R. Schabtai*, in Bibliothecis, quas singuli ediderunt, Rabbinicis legere est. Caremus illorum usu eo æquiori animo, quod jacturam abunde resarciat R. Davidis Kimchii *Sepher Schoraschim*, h. e. LIBER RADICUM seu *Lexicon*, quod secundam partem *Sepher Michlol* sive Operis Grammatici constituit. Editum id est *Neapoli* anno Æræ Judaicæ contractioris 250, i. e. Christi 1490; *Constantinopoli* a. 273, Christi 1513; *Venetiis* a. 307, Christi 1547, ac suffragiis Eruditorum utriusque gentis tantum non omnium, inter similis argumenti libros principatum facile obtinuit. Fuerunt tamen, qui nec in tantum nomen censoriam expedire virgulam veriti sunt. Illos inter *R. Samuel Ben R. Latiph*, (cujus curæ editionem Neapolitanam debemus,) omnia illa Scripturæ loca, quorum lectio a vulgata Masoretharum abscedebat, e Kimchio temere expunxit, qua de re legisse non pœnitebit *Claudium Capellanum*, Maris Rabbinici infidi parte I. capite tertio. Alter est *R. Joseph Caspi*, qui *Scharschoth Keseph*, Catenas Argenteas, seu Librum de *Radicibus Hebræorum* nondum editum, teste *R. Schabtai*, conscripsit, Kimchiumque quavis arrepta occasione refellere studuit. Addatur *Don Isaac Abarbanel*, qui præfatione in Prophetas Minores, fol. 224. col. 2. illum in Commentariis Propheticis plagii, quo in Abenesram injurius fuerit, postulavit, suspicionemque simul suggessit, nec in Lexico istum a crimine hoc sibi omnino temperasse. Verum quicquid hujus sit, id saltem extra controversiam esse videtur, vix ullum Christianorum, si absque Kimchii opera fuisset, tantæ molis opus aggressurum fuisse. Contra vero, ex quo illius scripta Christianorum manibus teri cœperunt, quamplurima ad illius exemplum Lexica Hebræo-Latino-Biblica concinnata novimus, authoribus *Sante Pagnino Lucensi*, (cujus lacunas suppleverunt *Joh. Mercerus*, *Antonius Cevallerius* & *Bonaventura Cornelius Bertramus*) *Johanne Forstero*, *Johanne Avenario*, *Marco Marino*

Brixiano, *Joh. Buxtorfio*, *Nic. Petræo*, *Joh. Plantavitio*, *Joh. Coccejo*, *Eduardo Leighio*, aliis, quorum catalogum Maxime Reverendus *Augustus Pfeifferus* noster texuit *Critices Sacræ* cap. V. §. 10. Nullum tamen hactenus Lexicon lucem aspexit, quod non laboraret defectibus nonnullis, quos laudatus *Pfeifferus* anno jamjam hujus seculi septuagesimo nono tum in *Epistolica Consultatione*, tum in *Critica Sacra* cap. V. Qu. X. operose exposuit; constat vero, Eruditos maximæ famæ non unos Virum tanto oneri ferundo aptissimum publico nomine per literas rogasse, ut ipsemet ad Ideæ illius suæ normam lexicon adornaret faceretque juris publici. Utinam autem ei per concatenatos labores Ecclesiasticos Academicosque liceret, votis illorum propediem assurgere. Tunc quippe profecto haberemus, quod *thesaurum* quovis auro cariorem Orbi Literario impense gratularemur.

Interea vero dum hujus spe tenemur, non ingratus est hic Gul. Robertsoni *Thesaurus*, laude certe sua non indignus, utpote in quo *Lexica Hebraica hucusque edita omnia*, *Buxtorfiique* Concordantias *Ebræas*, *methodice*, *succincte & quasi synoptice exhibere* voluit. Sub quavis enim radice non tantum omnes conjugationum & nominum formas, simplices atque compositas adducit, sed & ad singulas annotat locorum Scripturæ universorum, (ubi illa legitur,) non verba quidem, librum tamen, caput & versum. Sed & e re Ebraicæ linguæ cupidorum sine dubio fuisset, si eadem methodo, qua voces flexibiles explicatas dedit, de inflexibilibus etiam *particulis* Hebræis agere non abnuisset, quarum aliquas quidem, easque biliteras & triliteras, evolvit, sed, uti videtur, nimis succincte: uniliteras autem plane neglexit. Illius vero causam vix aliam fuisse opinamur, quam quod fuerit destitutus *Concordantiis Particularum Hebræo-Chaldaicarum Christ. Noldii*, Theologi Hauniensis, opere summi (si quid judicamus) laboris atque ingenii. Additi sunt singulis vocibus Commentarioli ex *Kimchio*, *AbenEzra*, *R. Salomone*, *R. Levi*, *R. Mosche*, *Abarbenele*, item Lexicographis *Munstero*, *Pagnino*, *Forstero*, *Avenario*, *Mercero*, *Cevallerio*, *Buxtorfio*, *Coccejo* deprompti, quibus sensus vocum rariorum aut anomalarum, (a quo sæpe totius versus interpretatio pendet,) hic illic declaratur. Cæterum eximiam agnoscimus industriam Auctoris, qui absq; ullo vivo præceptore Ebræam & utramque Aramæam linguam addidicisse se refert in *Postscripto*, seu *Paranesi ad Linguæ Hebraicæ studia*, quæ subjuncta

juncta olim *Thesauro linguæ Græcæ reserato* abs illo ante quadriennium edito, nunc vero sub finem quoque Lexici Hebraici recusa cernitur. Sequitur ejusdem

GULIELMI ROBERTSON MANIPULus Linguæ Sanctæ & Eruditorum.

Cantabrig. typis Johannis Heyes, 1686, in 8.

QUatuor partibus *Manipulus* hic absolvitur. Prima parte habetur *Index Alphabeticus Hebræo-Biblicus ad Concordantiale Lexicon Hebræo-Latino-Biblicum nuper editum, in quo voces defectivæ & anomalæ ad proprias radices reducuntur, ut facilius in Lexico reperiantur.* Altera agit de *Accentuatione Hebræo-Biblica*, tum prosaica, tum metrica. Tertia de *formatione verborum.* Ultimam constituunt *sententiæ Hebræo-Latinæ Biblicæ triginta duæ*, in quibus exempla præcipuarum anomaliarum extant, publicatæ olim hoc ordine a *Victorino Bythnero*, nunc vero pro praxi Lexicon de vocibus difficilioribus consulendi, adjectæ.

LEXICON NOVUM HEBRÆO-LATINUM admodum Lexici Schreveliani Græci compositum &c. adauctum Lexico Chaldaico-Biblico a Johanne Leusden.

Ultrajecti, apud Franc. Halma, 1687, in 8.

DUæ voluminis hujus partes sunt. Altera complectitur Indicem Hebraicum Gulielmi Robertsoni, (de quo, ceu prima parte *Manipuli Linguæ Sanctæ*, modo diximus,) novo nunc titulo *Lexici Hebræo-Latini* & interpretatione Latina vocum Hebræarum a *Joh. Leusdenio* donatum. Alteram absolvit *Lexicon* seu index vocum Chaldaico-Biblicarum, eodem filo, ac *Hebraicus Robertsoni*, ab ipso Leusdenio pertextus.

JOHANNIS CHRISTOPHORI SCHAMBOGEN, J.U.D. & S. Cæs. Maj. Consiliarii, &c. Prælectiones publicæ in Justiniani Institutionum Juris IV Libros compositæ.

Neo-Pragæ, typis Joh. Nic. Hampelii, 1687, in 4.

Secunda

SEcunda nunc vice in publicum prodit præsens ad Instituta Justinianea commentarius, a Consultissimo Autore antehac in Universitate Carolo-Ferdinandæa Pragensi auditoribus in calamum dictatus, ac dein anno 1676 primum in lucem editus. Egit in eo non id solum, ut prima juris principia perspicue ac distincte proponeret, dubiaque ex apparenti textuum pugna subinde nata resolveret, ac alias quæstiones frequentius apud juris interpretes obvias decideret; quæ singula scilicet jam antehac a plerisque aliis commentatoribus pertractata reputari possent: sed & speciatim in eo occupatus fuit, ut patrii juris, Bohemici puta, notitiam aliqualem suis in tempore una imprimeret, nec vicinæ Saxoniæ statuta, sicubi a communi jure discederent, allegare omitteret. *Brevissimis* tamen verbis utrumque horum præstitit, & plerumque non nisi remissive, dubio procul, ut auditores ad ipsarum Regni legum evolutionem melius adsuefaceret. Utut autem secundum ea, quæ ab Autore adducuntur, in plurimis capitibus Bohemiæ jura cum Justinianæis legibus amice conspirent; haud pauca tamen vicissim deprehendere licet, in quibus manifeste satis ab invicem discedunt: quorsum v. g. pertinet, quod *in Bohemia minorennitas vigesimo anno terminetur; quod certa tutorum species detur, qui patriam potestatem habere dicantur*, nec inviti rationes reddere cogantur; quod subditus absque scitu Domini vel capitanei sui, ultra 3 ss. Bohemicos mutuare vel fidejubere efficaciter nequeat; quod quantitas legitimæ determinata non sit, (pro tertia tamen plerumque decidi ait,) quod patre consentiente filius familias valide testamentum condat; quod contra fiscum ne quidem immemorialis currat præscriptio; quod, si creditor prius conveniat principalem debitorem, hoc ipso fidejussor liberetur, quodque fidejussoria obligatio morte fidejussoris expiret. Quemadmodum vero ipsum jus Bohemicum non uniforme est, sed in municipale & provinciale dispescitur; quorum illud Bartolum de Saxo Ferrato, a Carolo IV. eapropter Pragam evocatum autorem habere dicitur, & statui civico pro norma ac regula propositum est; hoc vero, nempe Provinciale, (renovatum & editum a Ferdinando II. anno 1627. 10. Maji, ac dein adauctum Novellis declaratoriis Ferdinandi III. anno 1640, 1. Febr. junctim publicatis,) eos imprimis concernit, qui altioris status sunt: ita Autor noster distinctionis hujus *sedulam* ubivis rationem habuit, indigitando, quid provinciali, quid *municipali* jure cautum

cautum sit, cum utriusque haud levis aliquando discrepantia occurrat. Sic jure municipali pubertatis terminus in fœmina est annus 15, in masculo 18; at jure provinciali 20 demum anno mas pro pubere haberi fertur: jure municipali nuptiæ, absque parentum consensu initæ, sunt legitima exheredationis liberorum causa; jure vero provinciali non item, nisi insuper Judicium Provinciale a Testatore super ea re in consilium adhibitum fuerit: jure municipali testamentum valide fit coram duobus testibus, aut etiam sine testibus, modo indubie a testatore scriptum aut subscriptum saltem sit; ast jure provinciali, etiamsi propria manu scriptum sit, requiruntur tamen insuper testes quatuor altioris status; aut certe, si hi deficiant, ut quinque alii bonæ famæ viri subscripserint ac subsignarint, opus est. Præterea & hæc in specie ad jus municipale referenda sunt, quod sorores ad tutelam admittuntur: quod is pro herede habetur, cui plurimum in testamento relictum est: quod is, qui ab actione semel mota per annum & diem destitit, postea non amplius auditur: denique quod, etsi regulariter ibi dotalitium soleat esse *tertia pars ultra dotem, sic ut v. g.* quæ 100 intulit, *capiat* 150; *nihilominus, si viduus virginem ducat,* teneatur eam in *duplo contradotare*, ut *ita*, quæ *dotem tulit* 100 aureorum, dotalitii nomine 300 capiat. Atque hæc quidem de jure Bohemico allegata sufficiant: de his enim, quæ ex jure Saxonico æque ac communi afferuntur, cum in vulgus nota sint, dicere nil attinet. De cætero, quemadmodum hic Autoris consultissimi labor antehac ab ejusdem auditoribus cum applausu fuit exceptus; ita quin eundem porro apud lectores etiam ob ordinatam probe & perspicuam in docendo methodum sit promeriturus, nulli dubitamus.

ABRAHAMI HEIDANI CORPUS THEOLOGIÆ Christianæ.

Lugd. Bat. apud. Johann. de Vivie &c. 1686, in 4.

PRælectiones Academicas suas, ex quibus hic liber natus est, Heidanus ipse, cum adhuc in vivis esset, licet sæpe rogatus, ad incudem revocare & in lucem edere noluit; ne ut editor Carolus Crucius, professione JCtus, illius nepos ad Lectorem præfatus fatetur, in se *irritaret* eos, qui lites aliis ex minima sententiarum disparitate, vel ex solo livore

graves & molestas movent. Quibus sine dubio ea respicit, quæ Heidanus partim ex principiis Philosophiæ Cartesianæ, partim ex hypothesibus Coccejanæ Theologiæ passim in Systemate suo docuit. Enim vero illa nova dogmata non valde occulta habuit, sed publice etiam proposuit in disputationibus, ac defendit adeo constanter contra interdictum Curatorum Academiæ Leidensis, ut ab officio Professorio tandem deponeretur. Annotamus autem in Corpore, quod præ oculis habemus, Theologiæ Christianæ, Cartesianismum sapere; *ideam DEI nobis esse innatam; nihil in DEO dari actu infinitum*; *recte dici, DEUM crastina die incipere esse*; *de DEI existentia in philosophia dubitari posse*; *mundo non esse affingendos terminos*; *propter hominem alia omnia non esse facta*; *principium*, cogito ergo sum, *esse omnium primum in philosophia*; *hominem sine corpore manere hominem, i. e. substantiam intelligentem*; & alia, quæ prætermittimus. Coccejanæ sunt assertiones: *opus Spiritus S. in fœderatis sub veteri Testamento, non fuisse fiduciam in libertate filiorum DEI, sed servilem famulationem: non contigisse fidelibus V. T. plenam peccatorum remissionem, i. e. ἄφεσιν, sed solam πάρεσιν i. e. dissimulationem in conniventia DEI.*

In cæteris antiquum rigorem Reformatorum servat. Nam & Supralapsariorum sententiam acriter tuetur, & distinctionem inter sufficientiam & efficaciam mortis Christi refellit, & gratiam universalem, itidem ab iis, qui inter illos pacem & concordiam ecclesiasticam nobiscum suadent, assertam explodit. Integrum opus in duos tomos distributum est. In primo continentur Loci septem; (1) *de Theologia & Sacra Scriptura*; (2) *de DEO & Trinitate*; (3) *de decretis DEI, ubi de Prædestinatione*; (4) *de Creatione*; (5) *de Providentia actuali*; (6) *de Peccato & viribus liberi arbitrii post lapsum*; (7) de Mediatore, *ejus statibus & officiis*. Tomus alter comprehendit Locos octo, (8) *de Fœdere Gratiæ, ejusque dispensatione sub Vet. & N. T.* (9) *de Satisfactione Christi pro peccatis*; (10) *de Vocatione hominum ad Salutem, ubi de Gratia*; (11) *de Justificatione & adoptione*; (12) *de Sanctificatione & Libertate Christiana*; (13) *de Ecclesia*; (14) *de Sacramentis*; (15) *de Hominis novissimis.*

JACOBI BERNOULLI, MATHEMATUM Professoris Basileensis, Gemina Appendix ad Examen Perpetui Mobilis, insertum m. Decembri Actorum anno 1686.

Priorem

Priorem harum Appendicum a clarissimo Autore *submissam*, *ineunte Januario præsentis anni accepimus: quo ipso &* December Novellorū *Batavarū ad nos perlatus, machinæ a* D. Papino *&* Pujola *impugnatæ defensionem, ab Autore suo susceptam, nobis exhibuit. Non ingratam ergo* Appendicis Autori *fore putavimus publicationis eousq; moram, dum ipse de novo hoc responso quantocyus certior redderetur, una fortassis opera iterato* Machinæ *defensæ examine defuncturus. Sed dum schedæ Batavæ Lipsia Basileam perferuntur, ejusque literæ, segnius a latore curatæ, ad nos remeant, unus & alter mensis lapsus est; ut priori Appendici, Autoris voto mense Aprili publicandæ, altera superveniret, junctim nunc cum illa publicanda.* Cæterum *quæ in* Novellis Batavis, mensibus Majo, Junio, Septembri & Decembri A. 1686, pag 577, 671, 1004, 1378. *in utramque partem de perpetuo hoc mobili disceptata sunt, vel ideo huc transferre neglexīmus, quod ea in compendio referant Appendices Bernoullianæ. Sic autem illæ:*

I.

Mirabitur procul dubio Lector, quod postquam materiæ in diversis *Eruditorum Actis* ad ventilandum propositæ satis diu inter *Doctos* agitatæ fuerunt, ego de novo & postliminio quasi earum examen aggredi soleam, prout jam aliquoties usu mihi venit. Sed mirari desinet, cum perceperit, Acta isthæc sero admodum, nempe Novellas Reip. Lit. Actaq; Lipsiensia bis duntaxat in anno, Parisiensia elapso demū anno, Londinensia nunquam ad manus nostras pervenire, iterumque aliquot præterlabi menses, priusquam Actorum Collectores schedarum mearum fiant participes. Transmiseram illis, instantibus ultimis nundinis Francofurtensibus, Examen alicujus Perpetui Mobilis in Novellis publicati, iisdemque demum finitis perlati ad nos Menses Novell. Aprilis, Majus, Junius, e quibus a D. Papino & D. Pujolas in examine istius Machinæ præventum me esse cognovi. Sed quoniam diversam ab illis in hoc negotio viam inivi, nolo campum hunc prius deserere, quam quæ præterea tum circa utriusque responsionem, tum circa instantias Auctoris Machinæ notanda mihi occurrerunt, publico impertivero.

Omnes tres in eo convenimus, quod in istiusmodi Folle, qualem proponit Auctor, nulla sequi possit alarum expansio, vel *mercurii descensus*. Ad hoc ostendendum illi quidem tum pondus mercurii in-

clusi, tum partem pressionis atmosphæricæ, quæ mediante tubo mercurium inclusum afficit, junctim contemplantur: ego seposita hujus accessione Follem ut undique clausum consideravi, ostendique, solius inclusi mercurii pondere alas Follis dilatari non posse; quo ipso satis refelli puto Auctoris opinionem, saltem illam, qua persuasum habet, per hydrargyri descensum in summitate Follis vacuum genitum iri: utmaxime enim pressio illa accessoria 5 digitorum mercurialium juncta ponderi inclusi hydrargyri, tanta supponeretur, quæ dilatando Folli sufficeret; ista tamen tunc dilatatio produceretur non per subitaneum hydrargyri lapsum, sed per ejus detrusionem, succedente continuo per tubum *alio mercurio*, qui vacuum fieri impediret. Sed hoc obiter; neq; enim vacuum ad experimenti successum necessarium esse existimo. Responsio interim Papini huc redit: pressionem, quam Atmosphæra exercet intra follem, a longitudine intervenientis tubi plus diminui, quam augeri eadem possit a pondere mercurii inclusi. Si quæras qui hoc fieri queat, cum diminuatur 22 tantum, augeatur vero 40 digitis mercurialibus; adjicit ille, *asserti sui veritatem* facili subduci posse calculo: qua sua *responsione* ansam *mihi præbet suspicandi*, quod existimet, *inclusum* mercurium in follem agere pro ratione solius suæ molis sive ponderis; cum evidens admodum sit, si solam spectes molem, pyramidem 40 digitos altam minorem esse prismate in eadem quidem basi, sed altitudine 22 digitorum constituto: meus namque veriorque calculus, qui alas follis pro gemino vecte habet, viresque inclusi mercurii in premendis alis æstimat ex rationibus ponderum simul & distantiarum, tametsi satis planus sit & facilis, non tamen usque adeo obvius est, quin meruisset apponi a Papino, si huc digitum intendisset. Cum itaque non apposuerit, omnino conjicio, in hac illum *sententia* esse, quod in folle undique clauso non nisi triplo major, quam 27 *digitorum* altitudo requiratur, ad constituendum æquilibrium inter mercurium & externum aerem; cum ex calculo meo nupero patescat, quadruplo majorem in illo altitudinem deposci. Id eum in finem moneo, ut constet, quod si parva illa 5 digitorum accessio, *qua* vires inclusi ponderis augentur, juxta Papini calculum, dilatando *folli* 40 digitos tantum alto non sufficiat, multo minus illa in mea *hypothesi* effectui huic producendo suffectura sit. Ex dictis *autem* porro liquet, *mirum* non esse, quod responsio D. Papini *minus* satisfecerit

Auctori

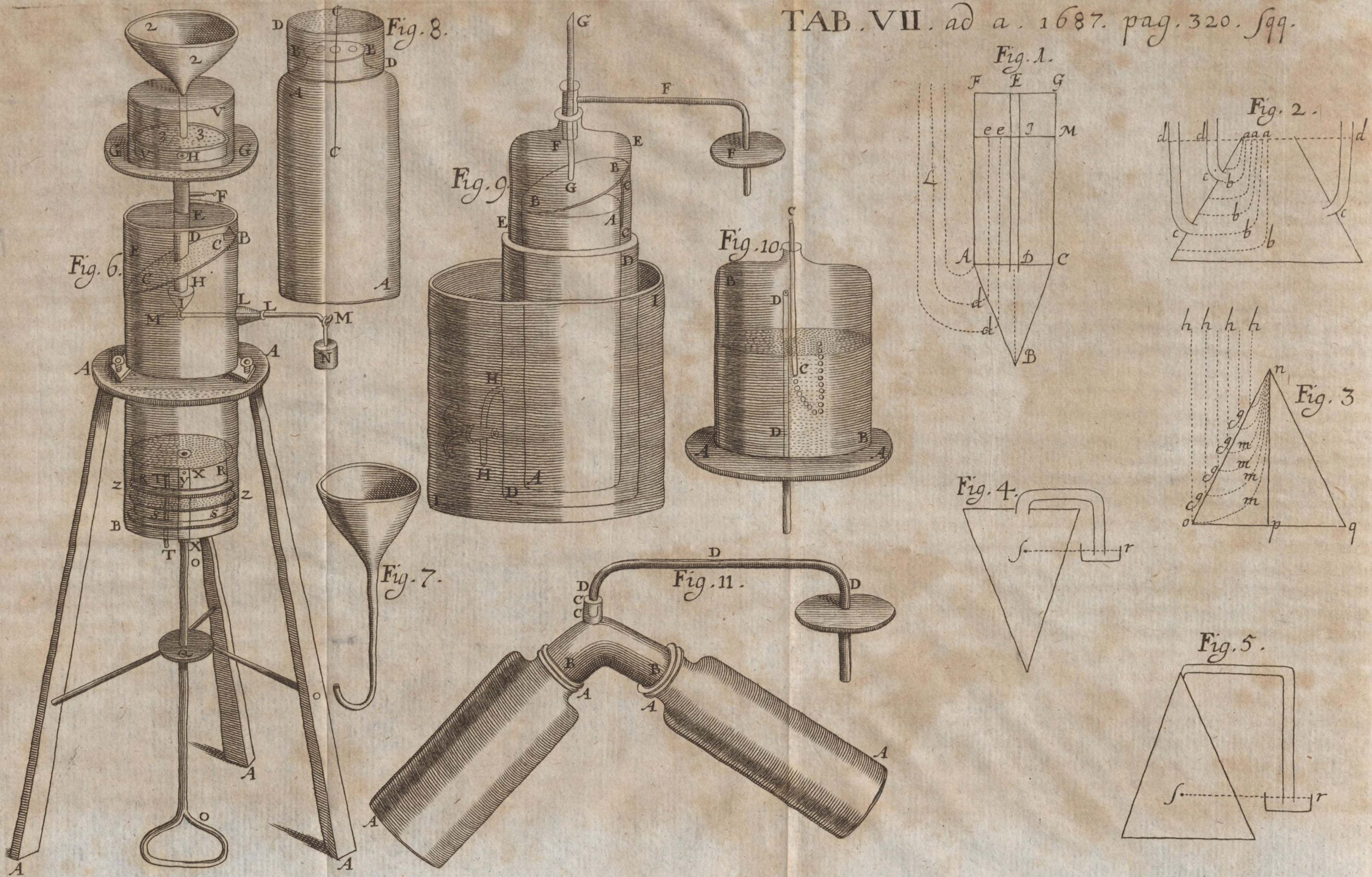
Auctori Machinae, qui duo regessit; quorum alterum (nam in priori, quod mutationem quarundam partium machinae concernit, fateor me ejus mentem non assequi) huc redit, quod Follis utique non dilataretur, si mercurius in illum ageret pro ratione molis suae more corporum solidorum, non vero pro ratione altitudinis, ut solent liquida; centies namque se expertum esse ait, si follis superne apertus intra liquidum aliquod aliquousque demergatur, accidere, ut liquor internus vel ad eandem cum externo se componat altitudinem, siquidem homogeneus illi sit, vel ut altius humiliusve consistat, si eodem vel levior vel gravior fuerit. Unde colligere vult, quoniam 27 digiti mercuriales aequiponderent altitudini atmosphaericae, follem mercurio repletum dictamque excedentem altitudinem in aere perinde dilatatum iri, atque dilataretur, si stagnanti alicubi mercurio immergeretur ad 27 digitorum profunditatem. Ad instantiam hanc diluendam sciendum, longe aliam esse rationem follis aeri expositi, quam follis in hydrargyrum demersi, prout ex mea explicatione evidentissime liquere potest. Si Follis aeri exponatur, *omnia alarum puncta premuntur a filamentis atmosphaericis ejusdem ad sensum altitudinis, quorum singula aequiponderant 27 pollicibus mercurii: sin demergatur in hydrargyrum*, puncta quo propiora basi follis, eo minori extrinsecus pondere afficiuntur, filamentis mercurialibus sensim decrescentibus versus superficiem stagnantis hydrargyri, ubi tandem plane evanescunt; adeoq; follis homogeneo liquore adimpletus necessario eousque sive dilatabitur sive constringetur, donec liquor intra extraque illum in eadem planitie horizontali constiterit, utpote quo casu singulis ejus punctis intra extraque follem ejusdem respective altitudinis & ponderis filamenta incumbunt. Haec hactenus.

Quantum ad D. Pujolas refutationem, sic ille ad evertendam hanc Machinam ratiocinatur: Argentum, inquit, in folle 40 digitos alto non potest delabi ad 27 digitorum altitudinem, quin eousque dilatetur follis, ut in ejus summitate plus relinquatur vacui spatii, quam antea occupatum fuerat a tredecim mercurii digitis, qui descenderunt. Vacuum istud impleri denuo nec per mercurium tubi, nec per materiã subtilem potest; quoniam neutrum horum fluidorum aliis viribus in follem impelli posset, quam iisdem, quibus follis expanderetur: quae *vires* non aestimandae *forent* ex omnibus 40 digitis inclusi mercurii, utpote quo-

rum 27 ob atmosphæræ æquilibrium irriti redderentur, sed a reliquis duntaxat tredecim: hæ vires autem non possent adigere in summitatem follis, nisi 13 alios mercurii digitos, qui non sufficerent ad implendum vacuum. Ergo &c. Verum enimvero præterquam quod nulla in hoc ratiocinio evidentia est mathematica, multa quoque occurrunt, quæ vix admitti possunt. *Primo* cum dicitur, delapso ad 27 digitos mercurio, vacuitatem nasci majorem spatio a 13 delapsis digitis antea occupato, id perpetuo & absolute verum non est; posset enim nunc major nunc minor esse dicto spatio, pro diversa ratione amplitudinis basis ad altitudinem follis. *Secundo* non necessum esset, ut mercurius per tubum impelleretur in follem iisdem illis viribus, quibus dilatatur follis; numquid impelli posset pondere columnæ atmosphæricæ tubi vasculo incumbentis? Videtur hic Auctor revocare velle circulum Cartesianum; constat autem, phænomena hydrostatica longe melius & felicius explicari per Paschalii columnas, quam per circulum Cartesii. *Tertio* si res foret explicanda per circulum, dicendo, mercurium impelli per tubum in follem a pauculo aere folli circumfuso, qui per follis dilatationem loco pulsus fuit; *tum sequitur pariter, in siphone cujus crus longius* exæquat 40 *digitos*, argentum ex breviori *pelli in longius, vi* pauxilli aeris, qui per effluxum argenti e longiori exundavit; adeoque ascensum mercurii per crus brevius tempore correspondere debere cum descensu ejus per longius, quod experientiæ refragatur; cum lapsus ejus per longius sit momentaneus, ascensus per brevius lentior & successivus. *Quarto*, non tantum 27 digiti mercurii inclusi, sed tota ejus altitudo, etiamsi 100 exæquaret digitos, irrita redderetur a contrapondio atmosphæræ, ut ex nostra explicatione liquet. *Quinto*, nulla evidens ratio est, cur tredecim mercurii digiti non possint impellere in follem tantum argenti, quantum sufficit ad replendum totum vacuum; tametsi enim amplitudo hujus vacui major sit spatio, quod occuparant tredecim delapsi digiti, ejus tamen altitudo 13 digitis necessario minor esse debet. Constat vero, vires liquidorum æstimandas esse ex sola altitudine, nulla habita ratione molis; prout parva liquoris alicujus quantitas angustiori siphonis cruri infusa, ad eandem attollit altitudinem multo majorem ejus molem in ampliori crure contentam. Atque hæc de insufficientia responsionis D. Pujolas.

Idem refutavit objectionem ab Auctore Machinæ *sibi* motam. Quoni-

TAB. VII. ad a. 1687. pag. 320. sqq.

Quoniam vero rationes ejus in Novellis non recensentur, superest, ut & hanc instantiam ex hypothesi mea diluam. Memorat Auctor, experimentum se cepisse cum folle 10 digitorum, cujus basi adaptatus erat tubus 30 digitorum mercurio repletus & superne sigillatus; follem enim sibi relictum expansum fuisse, descendente mercurio tubi ad consuetam altitudinem 27 digitorum. Sed quotusquisque est, qui in nostra explicatione non videat rationem disparitatis inter utrumque follem? In folle 40 digitorum, universa mercurii moles externi aeris pressioni mediantibus alis compressibilibus exposita est; in folle vero breviori soli infimi 10 digiti ab aere laterali afficiuntur, totaque mercurii portio inclusa tubo ob firmitudinem laterum ejus a laterali aeris pressione immunis præstatur; unde cum solius tubi longitudo 27 digitos exsuperet, mirum non est, subsidere in illo mercurium. Num vero præcise ad 27 digitorum altitudinem descensurus sit, subdubito, calculo diversitatem nonnullam exhibente. Esto Follis ABC, cui adaptetur tubus DE. Ex hydrostaticis principiis notum est, a pauxillo liquore tubi DE, *licet angustissimi, tantundem premi subjectam basin latissimam AC, quantum premeretur a multo majore ejus copia in tubo AG, ejusdem quidem altitudinis cum DE, sed amplitudinis longe majoris*, nempe basi AC adæquatæ, contenta. Loco igitur tubi DE substituatur alius AG, repletus itidem mercurio, qui fingatur descendisse in I, ibique æquilibrium constituere cum externo aere L, qui alas AB, BC comprimit. Sunto autem in Folle pyramidali ABC, altitudo BD $= a = 10$ digitis. BA vel etiam DA $= b$. Circumferentia basis $= c$. Altitudo mercurialis 27 digitorum æquivalens altitudini atmosphæricæ L $= d$. Altitudo quæsita DI $= x$. Deprehenduntur momenta infinitarum superficierum prismaticarum (circa communem axem IB constitutarum & exhaurientium soliditatem follis ABC, tubique AM) constituere geminam seriem secundanorum, diminutam serie tertianorum, cujus ultimus terminus $bcx + abc - abc$. adeoque summa momentorum $\frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{3} - \frac{abbc}{4} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$. Momenta filamentorum atmosphæricorum L, alas AB, BC comprimentium constituunt seriem secundanorum, cujus ultimus terminus bcd, adeoque summa momentorum $\frac{bbcd}{3}$: unde $\frac{bbcd}{3} = \frac{bbcx}{3} + \frac{abbc}{12}$, & $x = d - \frac{1}{4}a = 27 - 2\frac{1}{2} = 24\frac{1}{2}$ digitis. Patet ergo, altitudinem argenti post descensum fore $34\frac{1}{2}$ digitorum

Tab. VII. Fig. 1.

gitorum, si follis altitudinem una comprehendas; sin minus, tantum $24\frac{1}{2}$ digitorum; illo nempe respectu majorem, hoc minorem 27 digitis. Non nego tamen, altius in tubo sustentari posse, imo debere, si & ratio habeatur aeris externi, basi follis incumbentis, alarumque divaricationem tanto fortius prohibentis, cujus quidem nos considerationem hic negleximus.

II.

IUbes, ut examini subjiciam iteratam Responsionem, quam Auctor Perpetui Mobilis sub finem superioris anni animadversioni Dn. Papini opposuit, cujusque me nuperrime participem fecisti, transmissis Novellarum Batavarum ex mense Decemb. foliis nonnullis. Id nunc, *expedito quod nosti negotio*, eo lubentius in me suscipio, quod ex discussione Responsionis hujus maximopere illustrari & confirmari videam illam meam hypothesin, quæ defectum machinæ e vectis ratione deduxit.

Duabus Responsio memorata partibus absolvitur, in priore Auctor inversione totius Machinæ, in altera partium quarundam immutatione pristino retento situ *objectioni satisfacere studuit. Quantum ad inversionem Machinæ, quo jam in prima sua Responsione digitum* obscure intenderat Auctor, huc ejus conjicio redire mentem. Existimat perinde esse, quantum ad inclusi Mercurii vires, quo situ erigatur Machina; itaque si externi aeris pressione debiliores forte judicentur, invertendam duntaxat esse pyramidem, applicandumque tubum sursum spectanti vertici; inversum namque follem a prævalente aere, non aliter atque in altero situ, compressum iri extruso per tubum mercurio in vasculum; compresso folle præponderaturum ejus verticem, atque ad situm horizontalem se demissurum; postmodum refluxurum esse e vasculo mercurium, follemque de novo dilatatum iri (quandoquidem tubi vasculum 22 tantum digitis a vertice follis distans altius consistat axe motus, qui prope centrum gravitatis machinæ constitutus 30 circiter ab eodem vertice digitis abest;) denique folle sic dilatato erecturum se verticem præponderante scilicet jam iterum *basi*, atque ita Machinam recuperato pristino situ alternas rotationis vices perpetuo continuaturam. Sic Auctor. At ego revocato ad *examen ratiocinio* isto deprehendo, eandem causam, quæ follis *dilatationem* nuper prohibuit, cum basis sursum spectabat, contraria *nunc* ratione

base

base deorsum versa ejusdem compressionem impedire; adeo invida natura Protei adinstar contrarias induere solet formas, velut omni studio conatus nostros in tam nobili indagine delusura. Cujus quidem diversitatis rationem nescio an dare poterit Cl. Papinus, qui solam hydrargyri molem spectare solet, cum hæc in utroque follis situ una eademque maneat: In nostra certe hypothesi discriminis causa evidens admodum est, quandoquidem in priori follis situ longiora filamenta mercurialia, quæ præcipuum machinæ momentum conferre deberent, inutilia & inertia fere existunt, incumbentia quippe solum ipsi follis vertici, seu vectium hypomochlio, partibusque illi vicinissimis; cum eadem in situ altero premendo partes a vertice remotissimas, insigne valde in divaricandis alis robur acquirant. Hinc enim fit, ut eadem mercurii inclusi quantitas, quæ uno in situ sustinendæ pressioni atmosphæricæ neutiquam par fuit, in altero ei multum prævaleat, follique dilatando abunde sufficiat. Ne vero quod dixi de insignibus viribus, quas mercurius in alas inversi follis exerat, scrupulum movere possit apud ignaros hydrostaticæ scientiæ, qui sibi forte persuadent, *alas istas ab intercepto mercurio omnino non affici, utpote cujus filamentis nullatenus subjacent*; observandum, perinde se hic rem habere atque cum situla aqua repleta, qualis repræsentatur Fig. 2. ubi filamenta aquea *ab*, *ab* &c. nativo gravitatis impetu directe quidem fundum feriunt, sed ab ejus rigiditate repercussa quasi, ad latera situlæ deflectunt, eaque in singulis punctis non minore afficiunt pressione, quam qua afficerent, si directe singulis incumberent; quod vel exinde colligitur, quia insertis hinc inde perforato utrique lateri tubis *cd*, *cd*. aqua in singulis sursum impellitur ad altitudinem æqualem ei, quam intra cavitatem situlæ obtinet. Ad eundem scilicet modum in Folle perpendiculariter erecto, cujus basis ima respicit, singula alarum puncta *g*, *g* &c. (Fig. 3.) intelligenda sunt premi extrorsum a totidem filamentis mercurialibus *mn*, *mn* &c. inde ad verticem follis *n* protensis: nec alia utrobique differentia est, quam quod basis follis non sit rigida materia instar fundi situlæ, sed corium plicatile; e quo tamen aliud videtur nihil sequi, quam corium istud primo detrudendum esse ab incumbente pondere mercurii, donec expanso per detrusionem, quantum fieri potuit, & rigescente jam corio, conatus prementis hydrargyri in utramque deinceps, uti dictum, follis alam redundet; prout nullum dubium est,

Tab. VII. Fig. 2.

quin si loco rigidi fundi situlæ substituatur flexilis quædam *materia*, nihilominus aqua in tubis *cd*, *cd* &c. ad eandem cum inclusa altitudinem assurrectura sit, postquam flexile fundum, quousque potuit, ab illa detrusum & extensum fuerit.

Ut jam consueto nostro calculo determinemus accuratam pressionis quantitatem, qua utraque pyramidalis follis ala tam intus a mercurialibus, quam extus ab aereis urgetur filamentis; notetur, momenta harum pressionum componi ex tribus rationibus, ex ratione videlicet altitudinum filamentorum, latitudinum alarum follis, & distantiarum denique a vertice ejus, ceu hypomochlio: Altitudines filamentorum mercurialium *mn*, *mn* &c. (*Fig. 3.*) incipiendo a vertice *n*, constituunt seriem primanorum, cujus ultimus terminus est altitudo $np = 40$ digitis $= a$, atmosphæricorum autem *gh*, *gh* &c. altitudines seriem æqualium, quarum singulæ æquivalent 27 digitis mercurii $= b$: Latitudines alarum, ut & Distantiæ ab hypomochlio, conficiunt duas itidem series primanorum, quarum ultimi termini sunt maxima alæ latitudo ad basin, quæ sit *c*, & ejusdem longitudo *on*, vel potius recta *op*, directioni filamentorum *hg*, *hg* &c. perpendicularis, quæ vocetur *d*. Erit itaque summa momentorum omnium totius mercurii $\frac{acdd}{4}$, quæ se habet ad summam momentorum atmosphæræ $\frac{bcdd}{3}$, ut $3a$ ad $4b$, id est, substituto valore ipsarum *a* & *b*, ut 120 ad 108, seu 10 ad 9. Fortior igitur pressio est ab intra profecta a mercurio, pressione ab extra, quam producit aer; quare dilatabitur follis, non constringetur, contra quam existimat ejus Inventor. Quod si follis non pyramidalis, sed triangularis fiat (qualem construi posse non est dubium) tunc pressio ab intra ad pressionem ab extra erit, ut $2a$ ad $3b$ hoc est, in folle 40 dig. alto, ut 80 ad 81: adeo ut hac tantillo majore existente, comprimi quidem valeat ejuscemodi follis ab ambiente aere; id quod obtinendi motus perpetui spem aliquam facere posset, nisi tum nova a longitudine tubi & collocatione vasculi oboriretur difficultas, quæ ex nunc dicendis plenius eluoebit. Reperi namque eodem duce calculo sequens generale Theorema, observatu valde dignum, utpote quod omnem hac de re quæstionem statim dirimit: *In quovis folle perpendiculariter erecto seu triangulari seu pyramidali, cujuscunque sit altitudinis & quocunque adimpletus liquore, sive basis sursum deorsumve spe-*

ctet,

Tab. VII. Fig. 3.

stet, pressio liquoris inclusi tanta est, quanta proficisci potest ab uniformi columna ejusdem liquoris, cujus altitudo sit aequalis distantiae summitatis a centro gravitatis follis: adeoque si tubus summitati follis applicatus e regione centri gravitatis terminetur, repraesentabit machina siphonem crurum aequalium, intercedente utrinque perfecto partium aequilibrio.

Hinc constat primo, si basis follis sursum respiciat, in triangulari requiri ter 27, id est, 81; in pyramidali quater 27, hoc est, 108 digitorum altitudinem, ad constituendum æquipondium inter externam atmosphæram & inclusum hydrargyrum: quandoquidem tum centrum gravitatis ibi tertia, hic quarta solum parte altitudinis a summitate distat: sin vero basis deorsum spectet, sufficere in triangulari folle $40\frac{1}{2}$, in pyramidali 36 digitos, quoniam tum centrum gravitatis ibi duabus tertiis, hic tribus quartis partibus altitudinis, utrobique scilicet 27 digitis, a summitate abest; adeoque hoc in situ sufficere illi subduplam, huic subtriplam, ejus quæ in priori situ requirebatur, altitudinem.

Constat etiam secundo, mercurium follis triangularis 40 digitos alti, cujus basis sursum spectat, æquipollere non nisi $13\frac{1}{3}$ digitis pyramidalis *vero paris altitudinis, duntaxat 10 digitis, (non 20, ut putat Cl. Papinus;) sin vicissim basis deorsum vergat, illius mercurium æquivalere* $26\frac{2}{3}$, hujus 30 digitis.

Constat denique tertio, quod ubicunque statuatur tubi vasculum, Auctor Machinæ necessario spe sua frustrandus sit. Nam in folle, cujus basis sursum conversa est (Fig. 4) si vasculum *r*, humilius collocetur axe motus, sive huic vicino centro gravitatis *s*; præponderabit ex natura siphonis argentum tubi; comprimetur ergo follis, non dilatabitur, ut vellet Auctor: sin altius constituatur, præponderabit equidem argentum in folle, eumque dilatabit; sed rotata postmodum circa axem, & situm horizontalem adepta machina, non poterit argentum e folle in vasculum elevatius retrofluere. Vice versa in folle cujus basis ima respicit (Fig. 5) si vasculum supra axem statuatur, prævalebit hydrargyrum in folle; quare dilatabitur, non constringetur, ut optaret Auctor: sin infra axem, constringetur quidem, sed facta deinceps rotatione nullus jam mercurii e loco humili in altiorem, e vasculo in follem dabitur refluxus. TAB. VII. Fig. 4. Fig. 5.

Atque ita confido, me non tantum absolutam impossibilitatem consequendi hac ratione motus alicujus perpetui ex meo principio

Sole clarius ostendisse; sed & Regulam simul universalem exhibuisse, pro æstimandis quibuslibet in Triangulo vel Pyramide compressibili contentorum liquorum pressionibus: id ipsum est, quod Auctor Machinæ in fine Dissertationis suæ a Doctis indagari desiderat, quodque contemplationis insignis & usus fore non exigui recte conjicit. Hæc de prima Responsionis parte.

Quod jam alteram attinet, qua pristino retento situ vel prolongatione follis, vel abbreviatione tubi Machinæ suæ medelam afferre studuit, ei non est cur immoremur; quandoquidem non meum, sed Papinianum calculum enervat; quocirca quid ad correctionem hanc ex suis principiis sibi respondendum sit, ipse viderit Papinus; quod me spectat, prolonget, abbreviet Auctor, quantum volet, quid profecturus sit, unico supra allato dilemmate edoceri poterit. Nolo etiam bina Experimenta de Folle in aquam demerso, alioque adaptatum in basi tubum habente, quorum mentionem iteratam in Responsione sua injicit, hic recoquere, postquam disparem inter hos folles & controversam machinam rationem in prima mea Appendice liquido ostendi. Unicum est quod non possum *quin occasione dictæ* Appendicis memorem, me videlicet parumper justo æquius in illa de Papini calculo sensisse; conjecturabam enim, illum seposita vectis consideratione, Mercurii pressionem in folle juxta molem æstimasse, adeoque subtriplam ejus, quæ a columna uniformi & æque-alta proficiscitur; video autem, ab ipso statui omnino subduplam; cum tamen ignorare non debuerit, pyramidem subtriplam esse, non subduplam æque-alti Prismatis ejusdem basis.

AUGMENTA QUÆDAM ET EXPERIMENTA nova circa Antliam Pneumaticam, facta partim in Anglia, partim in Italia, communicata a Dionys. Papino, Med. D. & Soc. Reg. Angl. Socio.

Londini, 1687, in 4.

MEmores promissi, quod in Actis proxime præteriti mensis *pag.* 84. dedimus, exhibemus nunc appendicem, quam Papinus tractatui a nobis nuper recensito subjunxit; aut si mavis, alteram eamque potiorem tractatus partem. Iste enim cum tribus constet sectionibus, harum non nisi una Novo Ossium Digestori, de quo tamen rubrica potissi-

potissimum concepta est, dicatur; reliquas duas absumit antlia pneumatica, de qua nunc agendum nobis erit. Communicaverat Autor clarissimus jam ante 12 annos hujus usum in libello Parisiis edito, cui titulus: *Nouvelles experiences du Vuide*, seu Nova Experimenta circa Vacuum; at cum opuscula ejusmodi facile deperdi, rariusque de novo imprimi soleant, maluit totius machinæ constructionem in tractatu hoc denuo repetere, quam simpliciter Lectorem istuc ablegare. Eandem proinde & nos in eorum gratiam, quibus aut Gallica ista, aut Anglica hæc legere non vacat, huc transferre non gravabimur; non solum quod Autor hanc suam machinam omnibus aliorum hac in parte inventis perfectiorem autumat; sed & quia diversis eam accessionibus novis adauctam nunc exhibet.

Depingitur tota ejus fabrica *in Fig. 6.* ubi *AAA* est pegma tribus cruribus insistens, ac duos cum dimidio pedes altum. *BB* ipsum antliæ corpus exacte lævigatum & æquabile ab una extremitate ad alteram, pegmati modo dicto firmiter affixum ope trium cochlearum, *quæ transeunt per tres lamellas æneas, antliæ ferruminis ope adfixas. CC est operculum antliæ obliquo situ impositum. D* foramen *in summitate hujus operculi, valvula munitum, quæ aeri egressum* quidem ex antlia concedit liberum, ingressum vero inhibet. *EE* vasculum non admodum profundum ferruminatum supra operculum *CC*: inserviens ad aquam jugiter super valvula *D* servandam. *F* exiguum foramen obturatum stylo æneo & vesicæ segmento, per quod aer rursus intra recipiens admitti potest. *GG* discus antliæ supra quem aptatur recipiens *VV*. *HH* est canalis ferruminatus una sui extremitate ad foramen in centro disci *GG*; altera ad medium operculi *CC*, ut nempe communicatio pateat inter receptaculum *VV* & antliam *BB*. *I* signat valvulam applicatam fundo canalis *HH*, quæ viam præbet aeri ex recipiente *VV* intra antliam *BB*, at reditum ejus per eandem viam prohibet. *LL* est tubulus ferrumine junctus antliæ circa superiorem ejus partem, & corio fortiter circumligato occlusus. *MM* stylus æneus pertransiens corium, quod tubulum *LL* obturat, ac pertingens ad valvulam *I*, quo quis movendo exteriorem hujus styli partem aperire aut claudere pro re nata queat valvulam, sine admissione aeris externi per tubum *LL*, utpote qui corio exacte occluditur. *N* ponduscul*um* est, cujus æquilibrium clausam servare queat valvulam *I*. *OO* virga

Tab. VII. Fig. 6.

virga ferrea affixa embolo antliæ, habens in ima parte stapedem, cui quis pedem immittens sursum ac deorsum movere valeat embolum: virga hæc ferrea transit per foramen in centro orbis *Q*, quod facit ut in situ directo ad axem antliæ illa moveri valeat. *RR SS* est embolus hujus machinæ, tantum ab aliis pistillis diversus, ut singulæ ejus partes explanatione indigeant. Scilicet constat duabus partibus principalibus, *RR* ac *SS*, pars superior longior est ideo, quia totum atmosphæræ pondus quasi sustinet, excavata quoque interius, ut aquam contineat: pars altera *SS* brevior est, dum inservit saltem sustentandæ aquæ in parte *RR* contentæ, ne deorsum labatur. *TT* canaliculus utrinque apertus, transmissus per partem *SS* cui adferruminatur, ac pertingens prope ad operculum usque partis *RR*. *XX* est alius tubulus transiens centrum partis *SS*, cui ferrumine jungitur, perinde ut & operculo partis *RR*; atque hic canaliculus foramen *Y* habet non longe a dicto operculo. Quando jam descriptus ita embolus est prope fundum antliæ, tenuior extremitas tubi recurvi, repræsentati *fig. 7.* inseri debet orificio canaliculi *TT*, ut aqua dein immissa infundibulo, quod est in summo tubi hujus recurvi, *penetret per superius ostium canalis TT in summam partem emboli, dum aer mediante foramine Y libere emi*grat per imum orificium tubuli *XX*; hinc aqua ulterius replet spacium *ZZ*, quod intercedit inter utramque emboli partem; nec decidere aqua hæc potest, dum impeditur a parte *SS*: pars ergo *RR* aquæ istius ope omnino circummunita est, nec aer inter embolum antliamque sese insinuare valet intra vacuum, quod superius efficitur. Usus deinde machinæ sic instructæ ita se habet, ut aqua infundatur antliæ per canalem *HH*, eo fine, quo dum impellitur embolus versus antliæ verticem, aqua hæc omne illud spacium impleat, ad quod embolus ipse pertingere nequit, utque hoc pacto omnis aer ex antlia ejici valeat per foramen, quod est sub valvula *D*: hinc recipiens exhauriendum applicatur super discum *GG*, & ponduseulum *N* tollitur ad aperiendam valvulam *I*, eodem tempore dum pistillum pede deorsum trahitur; ita contingit, ut aer ex recipiente *VV* libere defluat in antliam *BB* per tubum *HH*, ut alio dein non opus sit, quam ut valvula *I* rursus occludatur, ad regressum denegandum aeri, (qui pistillo iterum intruso sursum per foramen *D* erumpere cogitur,) & operatio hoc modo toties repetatur, donec recipiens plane fuerit evacuatum. Tametsi vero

Tab. VII. Fig. 7.

Autor

Autor difficillimum autumet, secundum methodum ab aliis adhibitam perfectum efficere vacuum, dum aer in vase maximam partem exhausto summe dilatatus vix habilis est ad valvulam antliæ amplius aperiendam (id quod in specie de clarissimi etiam *Sturmii* antlia annotat,) ut sic plerumque aliquantilla ejus portio maneat residua: nihilominus in hac sua machina id minime metuendum putat, dum aeris transitus ex recipiente in antliam sit liberrimus, tam ob ejus elasticitatem, quam pondus; præsertim cum canalis *HH* jam sat amplus sit, nec adeo ejus exilitas (quam in data olim descriptione nimiam fere fuisse agnoscit) aeri transeunti ullatenus obesse valeat. Præterea & hac ex parte commodiorem nunc hanc suam machinam a se redditam esse prædicat, quod discus *GG* adeo accurate complanatus & lævigatus sit, ut recipiens applicatum sibi tam exacte claudat, ne ullo ulterius cæmento opus sit, quod antehac circumlitum non digitos operantis minus, quam vitra unctuosa reddebat. Novam quoque rationem commentus est res receptaculo evacuato inclusas facili negocio & absque ulla aeris *admissione movendi, & quidem plures etiam simul, si opus sit. Nimirum sumit receptaculum utrinque apertum, quale in Fig. 8. est AA*, cujus minori aperturæ (*major enim antliæ disco incumbit*) applicat laminam metallinam *BB* pluribus pertusam foraminibus, huic dein obtendit corium madefactum, & per hoc laminæque foramina tot intrudit stylos æneos, uti hic *CC*, quot requiruntur ad res intus movendas: stylus enim, quem corium arcte ambiens excluso aere sic tenet, ut pars exterius, pars intra receptaculum extet, digitis pro lubitu regi, & regere vicissim ac movere res inclusas potest: pro majori vero securitate suadet, ut supra recipiens adferruminetur circulus *DD*, qui aqua affusa repletus aeris irruptioni fortius adhuc resistere valeat. Tab. VII. Fig. 8.

Sternit hocce inventum viam alii cuidam operationi non minus proficuæ, ut nempe Vitrum exhaustum intra vacuum operculo claudi queat, absque ulla aeris intromissione; cumque eum ipsum modum omnibus aliis in hac re alias adhiberi solitis Autor præferat, eundem & hoc loco commemorasse haud pigebit, præsertim quod operatio talis, uti ex sequentibus patebit, ad producendos varios effectus necessaria sit. Est itaque in *Fig. 9. AA* Vas vitreum, continens materiam talem, quam in vacuo occludere juvat. *BB* operculum superficie exactissime Fig. 9.

actissime complanata correspondens orificio vasis *AA*. *CC* est tenuissima plumbi particula, alligata vasi *AA* ac suffulciens operculum *BB*, ut vasculum *AA* apertum maneat, indeque aer libere emigrare queat. *DD* est vas magnum aqua plenum, cui immittitur vasculum *AA*. *EE* signat aliud vas aperturam deorsum spectantem habens, exacte complanatum & applicatum orificio vasis *DD*. *FFF* est canalis insertus angustæ aperturæ in vertice vasis *EE*, & communicationem habens cum antlia pneumatica, ut hac via aer extrahi possit. *GG* stylus æneus transiens per foramen in tubulo *FF*, cujus ope deprimi operculum *BB* valeat ad orificium vasis *AA*, postquam id aere jam evacuatum est. Hunc vero canalem æque ac stylum æneum tam arcte præligare oportet vesica aut anguillæ cute, ne aeri insimul aditus pateat intra vas *EE*. *HH* est epistomium per quod aqua intromitti queat in vas *DD*, quando lubitum est. *II* amphora seu cupa aquis plena, cui immittendum est vas *DD*. Rebus sic dispositis, antlia pneumatica agitatur ad extrahendum aerem per canalem *FFF*: exhaustis ita probe vasis, stylus æneus *GG* deorsum trudendus est, ad applicandum juste operculum supra vas *AA*: *plumbi enim particula CC facile flexa cedit, dum hoc modo premitur. Tum epistomium HH aperiendum est, ut aqua hac*ce via irrumpens immediate semet superfundat vasculo *AA* quo sic omnibus sub aqua mersis, ab aeris illapsu nil metuendum supersit. Deinde vasculum *EE* separatur a vase *DD*, ac vitrum *AA* eximitur; cujus operculum antequam omnino siccescat, opus est ut junctura terebinthina aut syrupo circumcirca oblinatur: atq; hoc pacto materia in tali vase occlusa in vacuo adservari potest, quamdiu libuerit: & uno recipiente sic exhausto, aliud immediate in locum ejus substitui & exhauriri pariter potest; ut ita intra horæ spacium complura talismodi vasa aere evacuata reddere ac seponere liceat.

Et hactenus quidem de ipsa antliæ Papinianæ structura, ejusque augmentis & ampliationibus de novo adjectis & excogitatis dicta sufficere poterunt. Restat nunc, ut breviter etiam de experimentis, quæ machinæ hujus ope instituta in tractatu hoc enarrantur, agamus. Sunt autem ea duorum generum: alia nempe ab autore ipso in Anglia facta, quæ sectionem secundam constituunt; alia Venetiis in Academia Sarottiana tentata, quæ in tertia sectione enumerantur. Priora quod concernit, protestatur Autor, se eos solum *Antliæ* usus hic re-

recensi-

censitos voluisse, qui aut cognitionem rerum naturalium aliqua ex parte promovere, aut realem quandam utilitatem præstare queant, omissis iis, qui oculos nude aut curiositatem inanem pascere videri possent. In principio mentionem facit novæ istius bombardæ pneumaticæ, cujus & nos ex Transactionibus Philosophicis Anglicanis meminimus *in Actis anni 1686, pag. 500:* ac tametsi eam adhuc dum magnarum esse virium prædicet, sic ut secundum ipsius computum, ex tubo 17 pedes longo, globus diametrum habens unius pedis (excavatus tamen, ne pondere excedat libras $37\frac{1}{2}$) ad distantiam 256 pedum propelli queat intra unum minutum secundum: nihilominus fatetur effectui tanto haud parum decessurum fore, si manibus vulgi experimenti hujus operatio committi debeat, cujus etiam diversas rationes allegat: præterea non dissimulat, aeris in vacuum irrumpentis celeritatem, in comparatione ejus quæ globo ejaculando communicanda est, in invento hoc velut infinitam fuisse suppositam; cum tamen e diverso demonstrari valeat, istam aeris pernicitatem majorem non esse, quam quæ ad summum 1305 pedes emetiatur intra unum minutum secundum: *ut adeo, cum globus in tubo tali acquisivit velocitatem transeundi modo 100 pedes in uno minuto secundo, jam actio aeris in globum imminuta sit parte sui decima tertia circiter.* Pluribus tamen de hoc invento hic agere noluit, eo quod, uti refert, Societas Regia jam in eo occupata sit, ut variis experimentis ejus vires exactius determinet; præmonita saltem hæc in antecessum voluit Autor, ne majores sibi quis ab isto effectus polliceatur, quam quidem præstare valeat. Hinc ad percensenda varii generis experimenta a se facta progreditur, quorum magna pars versatur circa præcavendam variorum fructuum & eduliorum corruptionem, per eorundem inclusionem in exhausto recipiente. Ubi quidem in genere comperit, res talismodi nequaquam per solam aeris externi exclusionem præservari posse, dum ipsarum pleræque fermentationis ope novum ex se aerem producant; id quod ad oculum ipsi patuit mediante baroscopio mercuriali, una in recipientibus exhaustis incluso; cujus Mercurius nempe, etsi post primam aeris extractionem omnino subsideret, nihilominus paucis post diebus plus minusve in tubulo semet elevans, indubia aeris de novo geniti indicia dedit. Attamen rationem adinvenit medendi huic malo, per præviam rerum inclusarum leviculam coctionem, dum recipiens

exhaustum & occlusum aquæ fervidæ immittitur: hac *operatione* enim vidit, non solum gelatinas, carnes, pisces, sed & varii generis fructus adservari posse multo satis tempore, absque ullo etiam sacchara, utpote cujus admixtionem tali fructuum præservationi obesse potius, quam prodesse testatur. Quinimo perhibet, fructus etiam jam fermentare incipientes nihilominus aliquandiu ab ulteriore corruptione conservari posse, si dicto modo igni admoveantur immediate, postquam in vacuo clausi sunt. Cum tamen non omnis generis fructus coctionem absque sui destructione quadam subire queant, (uti v. g. fraga absque summa alteratione coqui non posse, expertus est,) hinc perpendere jubet, *quinam præservandi modus* cuilibet speciei magis conveniat; quemadmodum ipse deprehendit, cerasa & poma in vacuo non æque feliciter ac in gelatina ad futuros usus recondi posse: de quo adservandi modo *mense præcedente* quædam disseruimus. Ulterius perhibet Autor, tincturam ex polenta aliisve hujusmodi materiis facile & calore sat exiguo extrahi posse, si aer omnis prius exhauriatur e vase: hoc enim sic ex omnibus corporum talismodi poris elicito, liquorem expeditius intra eosdem penetrare. Ex qua ipsa ratione dulciariis etiam artificibus utilem esse machinam hanc tradit, dum syrupus penitius & absque notabili alteratione rerum condiendarum poros subintrare valeat. Cumque præterea observarit, in fusione metallorum ectypum ideo sæpius imperfectiorem emergere, quod aer intra typi cavitates hærens impediat, ne hic exacte metallo repleatur: hinc fusuram perfectiorem fore ratus est, si non saltem inter fundendum typus ab omni aere liber esset, sed & id simul curaretur, ut mox dein admissum totum atmosphæræ pondus metallo liquido incumbens, illud intra minutissimas etiam typi rimas cogeret. Modum proinde commentus est, quo in recipiente exhausto ipsa talis fusio perficeretur. Nimirum in *Fig. 6.* antliæ disco *GG* applicuit recipiens *VV* utrinque apertum, cujus superiorem aperturam axacte clausit operculo foramen in medio sui habente; huic immisit canalem infundibuli *22* ferrumine probe circummunitum, cujus canalis ostiolum superius pauxillo cæmenti obturavit, dum aer omnis ex recipiente *VV* exantliatus esset: postmodo plumbum liquefactum indidit infundibulo *22*, sic ut hujus fervore eliquatum extemplo cæmentum, quod canalem obturabat, transitum plumbo concederet, idque ab aere post ipsum cum impetu

in reci-

in recipiens irruente propelleretur intra tenuissima etiam lineamenta subjecti typi 33. Ectypum sic apprime exactum ex fusione emersisse Autor prædicat; quo tamen perfectiorem adhuc fieri posse confidit, si præter hoc inventum alia etiam adminicula artificibus hac in re consueta accederent. Concludit tandem, ex his a se adductis experimentis non minus ac ex iis, quæ antehac a Boyleo, Hugenio, Guerikio communicata fuerant, satis patere, quam multifaria utilitas publico ex antliæ pneumaticæ usu accrescere posset: non enim in exigua solum materiæ quantitate operationes tales procedere, sed in magna etiam copia, præsertim cum capacia satis vitra venalia prostent haud adeo magno pretio, quæ usibus ejusmodi inservire & recipientium loco adhiberi queant. Vanum etiam esse, quod quidam autument, experimenta talia vulgi captum transcendere & doctiores sibi manus solum exposcere, inde probat, quod nautæ, pharmacopœi, dulciarii aliique sat ingenii quotidie ostendant, in rebus aliis longe difficilioribus in effectum deducendis. Agnoscit tamen id quasi in fatis esse, ut nugaces ejusmodi objectiones publicum plerumque defraudent fructibus, alioqui ex *solerti Societatis Regiæ labore capiendis.*

In tertia & ultima tractatus sectione, uti jam supra dictum, agitur de experimentis circa antliam pneumaticam ab Academia Sarottiana factis. Nimirum cum clarissimus Sarotti, Secretarius Senatus Veneti, in Anglia legatione aliquandiu functus, anno 1681 Venetias repeteret, proposuit sibi posthæc non tantum bibliothecam suam ad usus publicos aperire; sed & ad exemplum Societatis Regiæ academiam experimentalem domi stabilire, ad indagandas res naturales, & promovendas magis magisque vitæ humanæ commoditates: unde non solum machinas plerasque, quæ in communi hominum ingeniosorum usu nunc versantur, ex Francia perinde ac Anglia sibi procuravit; sed & ex Anglia eum in finem diversos secum abduxit, quos proficuos istarum rerum adjutores fore confidit, interque eos etiam Papinum nostrum; qui adeo biennii spacio, quo Venetiis commoratus est, libertatem habuit, singula in Academia ista eo tempore actitata annotandi; de quibus ea saltem hoc loco communicata voluit, quæ materiæ hujus tractatus quodammodo essent affinia; licet ipse sibi longe plura consignarit, quæ ibidem peracta ac tentata fuere: quemadmodum & unum alterumque *Discursum* a prælaudati hujus academiæ fundatoris *filio*, Ambrosio

brosio Sarotti ad socios subinde habitum verbotenus recenset, unde non minus ingeniosa hujus dexteritas, quam methodus procedendi in ista Societate abunde colligi potest. Prima hujus tentamina Autor ait versata fuisse circa varios pressuræ aeris (ibi terrarum tunc nondum satis cognitæ) effectus, qui vulgo ex metu vacui deduci solent; e quibus unicum saltem enarrat, quod a nemine adhuc observatum, indubie tamen ostendere autumat, motiones illas, quæ vulgo attractioni adscribuntur, per meram impulsionem produci. Scilicet in *Fig. 10.* disco antliæ pneumaticæ *AA* applicata fuit apertura receptaculi *BB*, quod aliud angustius in suprema parte orificium habuit, cui insertus tubulus CC, cæmento probe obturatus: receptaculum *BB* ultra mediam sui partem aqua repletum est, ac ne hæc efflueret, dum aer ipsi incumbens extraheretur, per foramen disci *AA* immissus fuit canalis *DD*, utrinque apertus: hinc summa receptaculi *BB* regione probe exhausta, & recluso dein supremo ostio tubuli CC, aer immediate cum impetu intrans per tubulum ex ima ejus apertura sic erupit, ut ultra hanc notabili satis spacio intra aquam bullæ aereæ descenderent, antequam versus summam ejus superficiem rursus emergerent: unde conclusum fuit, attractionem hic vel ideo statui non posse, quod aer alioqui mox sursum rapi debuisset, quamprimum e tubulo CC liberatus foret, nec adeo viam potuisset quærere contrariam ab ea, quam vacui tractio ipsi injungeret. Progressam inde academiam ait ad indagandum, quænam aeris quantitas metallorum substantiam & compositionem intret; id quod ita probari posse existimarunt, si intra recipiens exhaustum ferri limatura aquæ forti injecta, cognito utriusque pondere, notaretur in barometro simul incluso, quanta ex horum ebullitione aeris portio de novo in recipiente enasceretur; ac certe supputatione inita apparuit, aerem sic productum usque ad $\frac{2}{7}$ ponderis ferri dissoluti adscendisse: ac licet academicorum nonnulli hic opinati fuerint, aerem ex fervescenti potius aqua forti, quam ferri limatura productum fuisse; patuit tamen postea, solam aquam fortem, tametsi in vacuo ita calefacta esset, ut bulliret, nullum omnino aerem ex se progenuisse. Plura nihilominus ad majorem rei hujus certitudinem experimenta facta fuere, quæ singula hic adducere nimis prolixum foret. Porro diversis tentaminibus probatum est, aerem esse medium cujus ope soni communicentur auribus: itemque ex collisione silicis cum

Tab. VII. Fig. 10.

chalybe

chalybe ne minimam quidem in vacuo ſcintillam prolici, utut aliquid creperæ ac debiliſſimæ lucis adverſum fuerit ab eo, qui ad ipſum colliſionis locum accuratius attenderit. Fatetur quidem Autor, a *Boyleo in Exper. Phyſ. Mech.* ſcintillas etiam in ſimili experimento viſas eſſe, ſed exiſtimat, eum forte tum temporis nondum inſtrumenta ſat exacta ad manus habuiſſe. Ulterius inquiſitum fuit, num pullus in ovo reſpiret, quod nonnulli ob laxiores putaminis poros ſibi perſuaſerunt: contrarium tamen patuit, cum ovum incubatum non ſolum in exhauſto recipiente calorem ſervaſſet, ſed & eo poſt aperto pullus adhuc vivere deprehenderetur. Varia quoque tentamina facta reperiuntur ſuper aeris proprietate in diſſolutione corporum acceleranda, dum curioſe annotata eſt differentia diſſolutionis ferri ac aeris, in aqua forti æqualis utrinque quantitatis, jam in vacuo, jam in aere libero, jam in clauſo, jam in compreſſo aere factæ. Præterea tinctoribus etiam proficuam eſſe antliam hanc, comprobatum eſt, cum tam lignum rubrum, quam granorum cocci pulvis, multo citius æqualem aquæ quantitatem inficere cerneretur in vacuo, quam in libero aere: quinimo ſi calefactio aquæ accederet, patuit dimidiam cocci granorum portionem fortiorem tincturam in vacuo dare, quam duplum ejus extra vacuum: in tincturis tamen medicinalibus hoc modo parandis, eventus non ita expectationi reſpondit. Denique reliqua experimenta fere concernunt Deſtillationem in Vacuo, pro qua perficienda Autor machinam communicat, quæ *Fig. 11.* depingitur, utpote quam commodiorem aliquanto exiſtimat ea, quæ antehac a Boyleo tradita fuit, licet non omnino ab ea diverſa ſit. Nimirum *A A A A* ſunt duo vaſa vitrea, unum quidem ad capiendas materias deſtillandas, alterum ad recipiendos vapores deſtillatos. *B B* eſt tubus communicationem faciens inter utrumque vas, quorum orificia tam exacte ejus extremitatibus applicanda ſunt, ne aer externus ſubintrare valeat. CC canaliculus utrinque patulus ac ferruminatus ad foramen in medio tubi *B B*. *D D D* alius tubulus inflexus, cujus una extremitas intrat canalem CC, eique colligatur mediante anguillæ cute, ne aeri aditus pateat: altera extremitas applicatur antliæ aereæ, cujus ope dein aere prorſus evacuandum eſt hoc inſtrumentum. Separari vero hic tubulus ſine aeris intromiſſione inde rurſus poteſt, ut inſtrumentum libere abſportare liceat, auxilio *ejuſdem* cutis *anguillinæ*, ſi hæc alligetur quidem, non tamen *ita tenſa ſuper* u-

TAB. VII. Fig. 11.

trumque canalem *DD*CC, quin satis protrahi queat ad faciendam in medio cutis ligaturam inter hunc & illum: quo peracto dein canalis *DD* vinculum tuto solvi, & ipse removeri pro lubitu potest. Effectus hujus machinæ is fuisse refertur, ut paratis duobus ejusmodi instrumentis æqualibus, altero exhausto & aere evacuato, altero sibi relicto, & utroque in MB. calefacto, prius quidem & citius & copiosius in eodem caloris gradu destillare res sibi commissas animadversum fuerit, quam alterum. Imprimis commendatur ad florum destillationem, eo quod eam non citius saltem, sed & absque ullo empyreumate perficere soleat: uti exemplum refertur de elicita sic aqua rosarum, quæ non solum solito *suavius olens*, *sed &*, quod insolitum, aliquot post *diebus velut coagulata* deprehensa fuerit. Id quoque observatum est, vapores in vacuo non tam alte adscendere solere, ac in ordinariis recipientibus aere compresso plenis: cum enim tubus communicatorius *B B* 20 pollices altus & ex vitro factus fuisset, apparuit etiamsi calor in MB. ad horæ spacium sat impense continuatus fuisset, vapores tamen nequaquam usque ad summitatem tubi pertigisse, sed maximam altitudinem, ad quam paucæ & *exiguæ quædam guttulæ adscendissent, fuisse 15 pollicum: unde* Autor non hoc tantum colligit, in destillatione in vacuo curandum esse, ut brevissimam, qua fieri possit, ascensus viam habeant vapores: sed & sperat, accedente ulteriori experientia, rectificationes ope vacui expeditiores reddi posse, si notetur conveniens altitudo instrumentorum & caloris gradus, qui spiritum eorsum propellere valeat, aquosas particulas nequeat. Denique cum Autor in Prima Sectione perhibuisset, (dum de machina agebat, quam mense elapso *Fig. 5.* exhibuimus) res destillatas in vacuo multo minus liquoris reddere, quam in aere compresso, idque tantum non pugnare e diametro videatur cum his, quæ modo dicta sunt de expeditiori in vacuo destillatione: ad horum conciliationem monet, experimentum quidem, de quo in Sectione I. fuerit dictum, intenso satis igne peractum esse; at vero omnia hæc Venetiis facta tentamina exilem modo ignis gradum habuisse: itaque ibi quidem calorem etiam particulas rerum destillatarum multum intricatas exolvere, hic vero non nisi volatiliores & minus intricatas elicere aptum fuisse. Jam vero ex diversis his *intentionibus*, priorem quidem multum juvari, at alteram *impediri potius per aeris* compressionem ostendit: unde concludit, quod destillationes, qua

nes, quæ requirant calorem intensiorem, melius in aere compresso fiant, at res volatiliores & leniorem æstum exposcentes felicius in vacuo destillentur. Atque hæc quidem potissima sunt experimenta, quæ quoad has materias se præsente Venetiis facta refert Papinus: cæterum non ambigit, plura adhuc post suum ex Italia abitum instituta fuisse, antequam Academia hæc per novam dehinc Sarotti in Angliam ablegationem dissolveretur.

CHRISTOPHORI CELLARII GEOGRAPHIA Nova, sive hodiernam Terrarum Orbis faciem clarissime illustrans, ad nostrorum temporum historias accommodata.

Cizæ, apud Joh. Bielkium, 1687 in 12.

SUperioris anni mense Septembri p. 431 hujusdem Autoris *Geographiam Antiquam* memoravimus: nunc *Nova* accedit, sive descriptio Orbis, *ut nostris ille temporibus* distributus est. Additur generalis *præfatio, Antiquæ & Novæ simul accommodata*, qua fatetur Autor clarissimus, non esse unius hominis, Geographiam universam scribere, sed perfectum opus a multis simul exspectandum esse, quorum quisque patriam suam, aut regionem, in qua maxime versatus est, describat, cujusmodi concordiam an unquam sperare liceat, ipse non sine caussa subdubitat. Interea acquiescimus in eorum labore, qui, quam diligentissime fieri potest, singula perscrutati sunt, in quorum numero ut censeatur, dignus cumprimis est Autor noster, qui id singulari cura & industria egit, ut Orbis hodierni faciem ex probatissimis monumentis peregrinantium, ex fœderibus quoque & pacificationibus publicis, nec non ex ephemeridum novellis, recentibusque historiis verius pleniusque, quantum modus breviarii permisit, designaret; præsertim in Germania nostra, cujus eas provincias, in quibus aut ipse versatus fuit, aut consulere earum peritissimos Viros potuit, copiosius accuratiusque delineavit.

REFLEXIONS PHILOSOPHIQUES ET Theologiques sur le Nouveau Systeme de la Nature & de la Grace, Livre III. &c. i. e.

Refle-

Reflexionum Philosophicarum & Theologicarum in Novum Systema de Natura & Gratia Liber Tertius de Jesu Christo, quatenus causa est gratiæ.

Coloniæ, 1686, in 12.

PRæmittitur etiam tertio huic libro approbatio Lovaniensium Theologorum, in qua palmam Arnaldo porrigere non dubitant. Ajunt enim, utut magnus Philosophus sit *Malebranchius*, Theologum tamen in iis, quæ de Christo & gratia docuit, non deprehendi; iterumque Augustini illud applicant, *esse ista magna magnorum doctorum deliramenta.* Controversiam vero jam ad finem vergere monent, cum præsertim Arnaldus nihil amplius hac super re novi promittat, eoque deduxerit adversarii Systema, ut neque ad illustrandum, neque ad refutandum quidquam addi posse videatur.

Liber ipse capita habet XX, in quibus *Arnaldus* propositionem *Malebranchii, quod Christus Jesus, qua homo, sit causa occasionalis gratiæ,* examinat & impugnat. Prius tamen in brevi præloquio & *cap. I.* ad dissertationem suam *de miraculis veteris Testamenti per angelos factis* (cujus contenta An. 1685. p. 309. exhibuimus) lectorem remittit; per hanc enim omnia fundamenta propositionis illius eversa esse pronuntiat. Hanc vero ita explicat, ut non debeat intelligi de mediatione Christi, inter Deum & homines, quam orthodoxi omnes confitentur, sed ita ut alios sensus comprehendat, eosdem nempe quos de Angelorum ministerio *Malebranchius* exposuerit. Nempe (1) quod neget Christum ut hominem, ullam potentiam realem ad agendum habere; (2) quod Deum non nisi executorem, absque ulla particulari voluntate, faciat eorum quæ Christus ordinaverit; (3) quod Christus sua tantum, non patris voluntate aut inspiratione ordinet & distribuat gratiam. Quemadmodum autem tria ista a *Malebranchio*, cum de ministerio angelorum in miraculis V. T. ageret, probata esse ex Scripturis *Arnaldus* negavit: ita multo minus de Christo probari posse censet, & ad decem dicta ex *Epistolis Paulinis & ex Act. Apost.* a Malebranchio allata, paucis respondet, nihilq; ex iis pro Malebranchii sententia demonstrari ostendit. *Cap. II.* repetitis denuo tribus illis problematibus,

primum

primum speciatim aggreditur, in quo ille negat, Christum hominem potentiam realem in regenda Ecclesia accepisse, eo prolabens, ut dicat, *Christi humanam naturam nil nisi imbecillitatem esse, sicut omnes creaturas cum Deo comparatas.* Hoc vero *Arnaldus* existimat *Nestorianismum* sapere, & cum virtute unionis personalis minime convenire, quam ex Scriptura & Patrum testimoniis, repugnante licet ratiocinatione humana, clarissime asseri demonstrat, & ad dubitationes respondet; ad illam maxime, quæ ex precibus Christi ad Patrem factis moveri potest: precatum enim esse, non quia egebat, sed ut nobis exemplum daret, & nostras preces sanctificaret. Monet tamen, etsi ex hoc principio non responderetur Malebranchio, sed concederetur, Christum, qua hominem, per se nihil operari, sed solum a Patre petere & desiderare; nondum tamen sequi, esse eum saltem causam occasionalem. Nam (*cap. III.*) falsum esse monstrat *alterum* propositionis fundamentum, quod anima Christi, sive *Christus ut homo* operetur & ordinet, & Deus saltem exequatur. Explicata enim prius *Malebranchii* sententia, adductisque *ejus verbis magnificis,* ut ait, & *quæ tyronibus admiranda videri possent, simplicia & veriora ex sacris literis* opponit, ex *quibus clarum & manifestum* fiat, Christum non suam, sed Patris voluntatem fecisse. Addit *Thomæ Aquinatis* sententiam, quod *omnia quæ circa humanitatem Christi acta sunt, divina gesta sint dispositione.* Ex contraria vero Malebranchii opinione sequi indicat (*cap IV.*) electos non eligi a Deo, sed a Christo, cum tamen prius expresse affirmet Scriptura. Et (*cap. V.*) stante Malebranchii sententia, in quæstione de electione & reprobatione non recurrendum fore, ut Scriptura docet, ad impenetrabilia judicia Dei, sed ad animam Christi, quæ quosdam (ut Malebranchius loquitur) *ut indignos cura sua negligat*; cum tamen Christus ipse omnia Patri attribuat. Allegat maxime & ex Augustino explicat dictum Joh. VI, 44: *nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum:* quod repetitur, & causa incredulitatis inde deducitur v. 64. 65. Addit de induratione textum Joh. XII. 37, & breviter refert, quæ in libro contra *Malletum* scripserit; unde concludit, infringi systema adversarii, sive induratio puniendi, sive corrigendi & convertendi causa, sive ad utrumque finem fieri statuatur; & ad Dei voluntatem determinatam recurrendum esse, non vero ad occasionalem causam in Christo. Affert & Augustini sententiam ex Lib. *de*

Don. persev. c. 9. it. *lib VI. in Jul. c. 14.* ubi de parvulis, e. g. duobus originali peccato obstrictis, quorum alter assumatur, alter relinquatur, *ad inscrutabilia judicia Dei*, non vero (ut Malebranchius) ad animam Christi respiciendum esse docet. *Tertium* propositionis membrum (*cap. VI.*) repetitis ex *dissertatione de ministerio Angelorum* verbis tractat, & ex unione hypostatica naturarum in Christo, refutat *Malebranchii* tradita, dicentis, quod preces non inspirentur Christo a Deo patre. Ostendit etiam, ut de libertate, & de eo quod in potestate nostra est, obscure & ambigue loquatur; ipse vero cum omnibus *sanctis* (ut scribit) *gratiæ defensoribus*, contra Pelagianos statuit, in nostra potestate esse, *& liberrime a nobis fieri, quæ volumus fieri, vel non fieri, quæ nolumus, etsi ea invincibili gratia sua Deus nobis inspiraverit*; idque vel maxime de Christo verum esse, adeoque minime metuendum cum *Malebranchio*, quasi ex necessitate agat, si Patris inspiratione agat. Ambiguitatem & dissimulationem etiam adversario imputat, quando alicubi is ita loquatur, quasi quædam ex paterna determinatione, quædam ex sua faceret Christus; vere enim sentire, nullam ejus actionem a Patre determinari. Adscribit quædam de unione *personali*, ejusque effectu & applicatione, ex *Episcopi Meldensis* discursu *de historia univers.* & ex *Thomassini libro de Verbo incarnato*, & inde iterum concludit, dissuere eos cum *Nestorio* fœdus unitatis personalis, qui docent, animam Christi agere aliquid *independenter a Verbo*. Explicat hoc ulterius (*cap. VII,*) ubi ex *Thoma* de duabus voluntatibus in Christo contra hæresin Monothelitarum agit, & orthodoxam doctrinam in hoc versari docet, quod naturæ quidem humanæ in J. C. voluntas propria tribui debeat, quæ non (ut Monothelitæ sentiebant) a divina absorpta sit, sive ut instrumentum inanimatum & mere passive se habeat; nihilominus tamen credendum sit, hanc voluntatem *Christi hominis* semper secundum nutum voluntatis divinæ moveri, idque ex Patribus & Theologis antiquioribus adstruit. Occurrit etiam objectioni, quæ ex precibus Christi in horto fieri posset, ubi is videbatur aliud velle quam Pater: adducit autem Thomæ dicta, quibus voluntas illa Christi *voluntas sensualitatis* dicitur, quæ tamen rationali sese submittebat, & quod illa ipsa sensualitas, sive *quod natura humana propriis motibus movebatur*, ex *beneplacito sit divino*; ut *Damascenus* locutus est. Ex iisdem principiis (*cap. VIII.*) adversus *Malebranchii* explicationem I. Tr. de N. &

G. n. 14

G. n. 14. disputat, eumque confundere ait *indifferentiam & libertatem*; item male distinguere, quod Christus in omnibus liber sit, exceptis iis quæ ad gloriam Patris spectant. Addit non pauca de perfectione amoris in Deum, quem Christus habet, & imperfectione ejus, quem habent fideles in vita præsenti, aliaque lectu utilia. *Cap. IX.* ad demonstrationem Geometricam, ut scribit, progressus XVIII propositiones sive lemmata ponit, quorum quatuordecim ex *Malebranchii* traditis excerpsit, reliqua ex Theologia formavit, inter quæ n. 14. repetitur illud *Damasceni*, supra relatum: *voluntatis divinæ beneplacito natura humana propriis motibus movebatur in Christo*; & n. 16. additur, maxime hoc pertinere ad voluntatem Christi humanam; quæ etsi liberior & perfectior sit, quam omnium hominum, habeat tamen (secundum verba Thomæ Aquin.) *determinatum modum volendi, ex eo quod est in hypostasi divina, ut scilicet moveretur semper secundum nutum voluntatis divinæ.* Funditus itaque destrui censet propositionem *Malebranchianam*, quia (1) impossibile sit, stantibus illis lemmatibus, ut anima Christi, unita Verbo personaliter, & ab hoc semper mota, *velle possit alia, quam quæ divina voluntas determinaverit*; unde & impossibile sit, esse causam occasionalem gratiæ. *Quæ enim causa ipsa est intelligens, & ab alia determinatur, sicut anima Christi determinatur a Deo, illa non potest determinare aliam.* Hoc N°. X ex ipsius *Malebranchii* principiis asseritur; qui ideo Christo potestatem a Deo independentem assignasse dicitur, ut occasionaliter, id est independenter & liberrime Dei voluntatem generalem determinet. Contrarium (2) adstruit Arnaldus ex eo, quod Christus nil velit, nisi quod sciat Deum velle in genere & in specie, & (3) quod Deus legem talem, quam *Malebranchius* supponit, sibi nunquam præscripserit, ut Christo obedire vellet in regenda Ecclesia; sed e contrario, quod Christus legem sibi ad perfectissimam obedientiam Patri præstandam constituerit, voluntatemque suam humanam vi unionis hypostaticæ Deo totaliter submiserit. Corollarium hinc elicit, idque demonstratum esse censet, & ab Ecclesia Catholica semper creditum, Deum in ordine gratiæ voluntate particulari agere, & proinde falsum esse, *quod Christi anima sit causa occasionalis gratiæ.* Demonstrationi isti a priori subnectit *cap. X*, aliam a posteriori, & ostendit, si Christus secundum *Malebranchium* statuatur causa occasionalis gratiæ, tunc omnes illas difficultates in Christum recidere, quæ Deo circa distributionem gratiæ objiciuntur, &

harum a Deo amoliendarum causa, ignominiose tractari Christum, scientiam ei imperfectam attribuendo, in quo tamen *absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei*. Monet autem, non solum nihil tale Apostolos & sanctos sensisse, qui omnes causam difficultatum istarum in imperscrutabilia Dei judicia devolverint; sed & ea, quæ contra sentit *Malebranchius*, sophismatibus & contradictionibus laborare. Examinat inde aliqua ex ejus scriptis, & difficultati illi maximæ nullum remedium ex nova hac sententia afferri dicit, cur nempe Christus gratiam peccatoribus aliquibus conferat, quæ ad convertendos illos non sufficit? item cur permittat tot infantes mori absque baptismo? cur tot nationibus nihil de se prædicari faciat? cur tot malos Christianos gentilium more vivere sinat? Horum omnium culpa Deum liberari ex novo systemate, & Christum onerari, cum statuitur, Deum quidem ex sua parte voluntatem generalem habere erga omnes homines, sed animam J. C. causam occasionalem esse, quæ plurimos hominum ut indignos sua cura negligat. Si hoc (ait) *Malebranchius* non vult Deo tribuere, cur tribuit Christo, quem tamen fatetur immensæ esse bonitatis & misericordiæ? Dein si credit, *Deum omnes homines salvos esse velle*, *impediri tamen sapientia sua, ne particulari agat voluntate*, neque conferat omnibus necessariam ad salutem gratiam; cur Christus, qui particulari voluntate agit, non determinat infallibiliter voluntatem Dei, ad salutem omnibus conferendam? Dein si Christus zelum habet pro gloria Patris, & gloria hujus tanto major est, quanto majus, augustius & frequentius est templum Ecclesiæ, quod Christus extruit, cur non omnes omnino homines in illud introducit? Quam misera est responsio (pergit,) quod Christus non pro omnibus intercesserit, quia quosdam cura sua indignos habeat? Improbat iterum thesin Malebranchii, quod voluntas Dei generalis de salvandis hominibus impediatur per ejus sapientiam, & quod non nisi simplicissimo modo homines salvare velit; modus autem is sit, ut anima Christi sit causa occasionalis distribuendæ gratiæ. Postea *cap. XI* scribit, ad quæstionem, cur *gratia sive fides salvifica non omnibus conferatur a Christo*, ex veteri Theologorum systemate responderi, quod credant efficaciter & salventur ii, quibus Deus *cor aperuit sicut Lydiæ*, Act. XVI. 14. & qui *præordinati sunt ad salutem* Act. XIII. 48. & Augustinum docere *cap. 6. de prædestinatione*, *quod Deus voluntates quorundam præparet, aliorum non præparet*, *&*

quod

quod distingui debeant, quæ fiunt ex ejus misericordia, & quæ ex justitia fiunt; sed ex nova *Malebranchii* hypothesi responderi, causam in *Christo esse, cui indifferens sit, an Paulum vel Johannem salvet.* Hoc valde paradoxum & incomprehensibile esse ostendit *Arnaldus*; convenire enim ex præsuppositis Christo, ut utrumque salvet, quia quam maximum facere vult illud ædificium suum spirituale Ecclesiæ. Respondet etiam ad dictum *Malebranchii*, quod Christus suscipiat eos, *qui se primo offerunt & vigilant.* Hoc vix absolvi a Semipelagianismo posse existimat, idque *Malebranchii* probat verbis. Urget porro, quæ causa sit, quod alii primi veniant & vigilantes sint, alii tales non sint: an a gratia, an a libero arbitrio? Si prius, culpam in Christum cadere, qui gratiam non det omnibus; si secundum, Pelagianismum totum aut dimidium non evitari. Addit alia ex ipso Autore, conformia traditis Augustini statuentis: *desiderare auxilium gratiæ, initium gratiæ est.* item: *etiam hoc divini muneris est, ut oremus*; quibus destrui monstrat, quæ de venientibus & vigilantibus scripsit Malebranchius. Denique ait, si Christus excusatur, quod solum venientibus, non vero omnibus gratiam conferat, cur non & Deus excusatur eodem modo, ex sententia scil. Semipelagianorum? *Cap. XII.* eadem suo modo applicat ad tradita Adversarii, de gratia non sufficienti, & de ea quam ad indurandum dari putat, horribili, ut arguitur, dogmate. Ex argumentationibus autem, quæ contra voluntatem Dei particularem in novo systemate adinventæ sunt, ad Christum applicatis deducitur, idem sequi; nempe ut nec Christus particulari voluntate agat, quia sapientiæ & bonitati Christi non magis ac Dei patris conveniret, particulari voluntate agere, sed potius a particulari illa distributione sufficientis & salvificæ gratiæ abstinere debere. Ad hoc demonstrandum parallelismos facit decem argumentorum, de Deo & Christo, ex hypothesi adversarii, ex quibus concludit absurdum & impium esse, quod Autor Christo culpam imputet, quam Deo non vult tribuere, & quod animæ Christi ignorantiam secretorum cordis humani, nisi a Deo revelentur, assignet, agnoscat tamen revelationem precibus & desiderio Christi illico obtineri; quo ipso, & dum Christus preces negligeret, sapientiæ & bonitati ejus detraheretur. Acrius etiam adversus illam ignorantiæ assertionem quod Christus ut homo actualiter nesciat determinationes futuras voluntatis in homine justo, cui gratiam sed non sufficientem ad vincen-

das tentationes contulit, atque ideo non ut Deus sed ut homo agat, insurgit *cap. XIII*, nec mollire contumeliosam hanc sententiam concedit, quod distinguat alicubi, inter *scientiam habitualem & cogitationem actualem*, & *cap. XIV* ex *Thoma Aquin.* docet, quid de scientia animae Christi statuendum sit, & an vel quatenus illa in Verbo cui unita est, omnia cognoscat. Asserit autem, id fieri & *habitualiter* & *actualiter*, quamvis aliter opinetur *Malebranchius*, aut terminos illos alio sensu sumat. Addit, quod stante etiam secundum explicationem adversarii, distinctione *habitus & actus*, nihilominus Christus non liberetur ab imputatione profana neglecti actus; qui enim *habitualiter* aliquid scit, *actualiter* idem scire potest, quando & quoties vult; unde sequitur in potestate Christi ut hominis semper esse, ut actualiter statum interiorem cordis humani cognoscat; & si id non faciat, negligentiae culpam non esse vitaturum. *Cap. XV.* monstrat, quomodo dogmata *Malebranchii* a sententia *Thomae* in septem capitibus discrepent. Inde *cap. XVI.* prolixius deducit & accusat, quam indignum & Evangelio Christi plane contrarium sit, quod *Malebranchius* Christo homini ignorantiam fere perpetuam secretorum cordis tribuat, imo quod dicat Christum velle ea ignorare: similem errorem a *Leporio* quodam, tempore Augustini retractatum fuisse. Addit probationes ex historia Evangelica, in qua Christo manifeste tribuitur scrutamen cordium & notitia cogitationum. *Cap. XVII.* praetextus examinat & destruit, per quos *Malebranchium* in errorem illum incidisse arbitratur, ut Christo scientiam secretorum cordis, nisi a Deo revelatorum, abjudicaverit: ita quidem ut pro haeresi & *Nestorianismo* habeat, si quis dicat Christum ut hominem corda non scrutari, nec futuras determinationes cordis nosse; non minus, quam si quis neget Christum ut hominem esse absque peccato, quia natura humana non magis per se ipsam impeccabilis est, quam scrutatrix cordium, extra personalem unionem cum divina. Quod si maxime revelatione Dei ad illam scientiam opus esset, teneri tamen Christum pro bonitate sua statuit, ut illam a Patre petat, a quo nunquam fert repulsam. Negat sine impietate dici, Christum hoc ideo omittere, ut majus miraculum esset, si ut causa occasionalis quosdam homines salvet, quam si omnium corda nosset, omnibusque remedia ad salutem sufficientia applicaret. *Cap. XVIII* quinque propositiones ex hypothesi *Malebranchii* format, ex quibus falsitatem sententiae ejus postea deducit,

deducit, cum is veluti certum asseverat, & cum exultatione & triumpho quodam se demonstrasse putat, Deum quidem velle, ut omnes homines salventur, & facere omnia in eum finem, quæ possit facere ex præscripto sive lege sua, sed non salvare plures quam per regulas sapientiæ suæ, & per viam simplicem voluntatis generalis salvare possit, quodque hoc modo omnes difficultates, quæ in materia gratiæ adversus generalem Dei voluntatem ex eventu particulari opponi solent, dissipentur. Sed nullitatem hujus asserti ex inversione propositionum *Malebranchii* demonstrat, eumque provocat, ut ad singulas has demonstrationes respondeat, monstretque si possit, quod non demonstrent nec concludant; hoc ut Theologo ex conscientia dicit incumbere, aut ut errorem agnoscat & revocet. *Cap. XIX.* alia quædam loca *Malebranchii* in censuram vocat, in quibus sibi ipsi contradicat, & incongrua de Christo pronuntiet, imo ipsi ut causæ occasionali defectus assignet, quibus tamen carere omnino deberet, ut ipse præsupponit; magnam vero rem præstitisse credat, quod culpam Deo ademtam Christo injungat. *Cap. XX.* sive ultimo, continuat contradictionum syllabum, quem ex hypothesibus *Malebranchii* collegit. *Hypotheses autem illæ (ut jam sæpius & variis modis dicta, etiam nos in compendio denuo exhibeamus)* hæ sunt. (1) Deus vult serio, ut omnes homines salventur. (2) nihil est extra Deum, quod eum in hoc proposito impedire possit. (3) in Deo itaque ipso investigandum est, quid eum impediverit, quo minus ipso facto omnes salvet; nempe sapientia ejus, quæ vetat eum in salute hominum operanda particulari voluntate agere. (4) hoc stante, debuit Deus causam occasionalem constituere, quæ voluntatem ejus de salvandis omnibus hominibus determinaret, & sese obligare, se ad hujus causæ occasionalis determinationem acturum esse. (5) nemo nisi Christus ut homo, Verbo personaliter unitus, causa hæc esse potuit. (6) Christus charitatem immensam etiam ut homo habens desiderat, ut templum suum spirituale quod ædificat, maximum & augustissimum sit. Negat quidem *Arnaldus* has hypotheses, neque concedit quidquam in illis verum esse, quam quod Deus certo sensu omnes homines velit salvos fieri, & quod Christus dici possit causa occasionalis gratiæ, si per hanc intelligatur causa *ministerialis*. Sed stantibus illis hypothesibus plane alias formari debuisse contendit consequentias, nempe etsi in ordine naturæ causæ occasionales defectum habere possint,

nullum

nullum tamen patiantur in ordine gratiæ, quia hic dependet a sapientia æterna; itaque Christi ut causæ occasionalis, utpote perfectissimæ officium fore, ut Deum ad ea determinet, quæ illius intentioni de salvandis omnibus hominibus maxime convenirent. Cum vero id non faciat, demonstrative probatum esse, Deum non voluisse omnes homines salvari eo modo, quem *Malebranchius* statuit, neque Christo imputari, aut causam in eo quæri debuisse, si tantum illos salvet, quos Deus voluntate non solum antecedenti, sed consequenti atque adeo necessaria & absoluta salvari voluit. Colliduntur itaque (ut tandem per epilogi modum infert) & subruuntur, quæ *Malebranchius* docet. (1) esse defectus sive irregularitates in causa occasionali, id est in anima Christi, & tamen causam hanc intelligentem esse & ab æterna sapientia illuminatam. (2) male dici indignum esse Deo, ut agat voluntate particulari in ordine gratiæ, & causæ occasionali male imputari, quod gratiam aliquando det ad indurandum aut ad augendam culpam. (3) male statui, omnes homines salvos fore, si Deus particulari voluntate in negotio salutis ageret; male tribui Christo, quod negligat eos, qui se non invocant, & tamen asseri, quod *Christus particulari voluntate agat, quæ tamen salutem omnium hominum non efficiat.* (4) *falsum* esse quod Christus casu & fortuito minus det gratiæ quibusdam, quam ad salutem opus habent, dum non cognoscat secretum cordium; cum tamen hanc ipsam qualitatem necessario habeat Christus etiam ex dogmate *Malebranchii*, qui semper eum ut hominem illuminari fatetur a sapientia æterna. Incidisse in hos errores conjicit *Malebranchium* ex curiositate rimandi judicia Dei, & periturum ex dicto Augustini, *quia inscrutabilia scrutari voluit, & investigabilia investigare, nisi credat*; conversaque ad eum oratione hortatur, ut præjudicium illud suum, de causa *universali, quæ non debeat agere voluntate particulari, neque in ordine naturæ neque gratiæ*, deponat, imo execretur, quod utique facturum eum ab initio fuisse confidit, si vidisset sequelas falsas & horribiles, quæ ex eo fluunt; duas imprimis, nempe quod *anima Christi licet Verbo personaliter unita, ab hoc tamen non dependeat*, nec alias vires quam causæ occasionalis habeat, easque per desideria propria, in Verbo nec formata nec determinata exerceat. (2) quod *eadem anima* etsi a sapientia æterna illuminata, *non cognoscat penetralia cordium*, qua tamen cognitione ad distributionem gratiæ debito modo faciendam opus

habet.

habet. Quam contraria hæc ſint doctrinæ chriſtianæ de Verbo, & de unione ejus cum humana natura, & hujus unionis effectibus, diligenter illum jubet expendere; & ſyſtema ſuum potius deſerere ac pro falſo agnoſcere, quam blaſphemis iſtis opinionibus diutius immorari. Teſtatur ſe illum vere amare, ſed cum zelo eum ab errore reducendi. Idem alios optare, & ut *Leporii* exemplo errores retractet; promiſiſſe enim illum, id facturum ſe eſſe, ſi convincatur. Addit, inſolens eſſe, quod quatuor vicibus editum ſit ſyſtema tot novis opinionibus plenum, abſque omni approbatione Epiſcoporum & Doctorum. Se vero jam totius operis examen non urgere, ſed duarum ſaltem illarum propoſitionum; has rogat ut ſeptem vel octo Epiſcopis vel *Doctoribus Sorbonicis* aut *Congregationis ſuæ* proponat, & approbationem ab iis impetret; hoc ſi præſtare nequeat aut negligat, & more ſuo conviciis compenſet laborem, quem ad ejus emendationem impenderit, nihil reliquum eſſe, quam ut Deus rogetur, ut illum a tanta cœcitate & periculoſa præſumtione liberet, & per viam humilitatis ad veritatem ducat.

Judicandi de controverſia iſta munus hic non ſumimus: illis vero parum abeſt quin aſſentiamur, qui exhauſtam eſſe æſtimarunt. Si quid tamen de illa inpoſterum denuo proditurum eſt, quod non ad meras pertineat verborum contentiones, id quoque excerpere tanto minus nos pigebit, quanto breviori labore defuncturos nos eſſe ſperamus. Fieri enim vix videtur poſſe, ut ſine plurimorum, quæ jam tot libellis ſcripta ſunt, repetitione, continuari poſſit diſputatio. Prolixitatem relationis benevoli lectores excuſabunt, quæ ob materiæ naturam, & terminorum quorundam novitatem haut facile potuit evitari.

SAMUELIS PUFENDORFII DE HABItu Religionis Chriſtianæ ad vitam civilem, liber ſingularis. Accedunt Animadverſiones ad aliqua loca e Politica Adriani Houtuyn JCti Batavi.

Bremæ, apud Ant. Gunth. Schvverdfegerum, 1687, in 4.

NOn alia quæſtio Proteſtantes inter ac Pontificios majore animi contentione per ſesqui ſeculum & ultra agitata fuit, quam quæ de

Ecclesia, ejusque indole ac veritate est. Nam qui sectæ Romanensi ejusque capiti Romano Pontifici addicti sunt, in id unice incubuere, ut si non argumentorum numero ac pondere, dimachorum tamen immani violentia pervincerent, Ecclesiæ Catholicæ ac vere Christianæ nomen, non nisi suo cœtui competere, reliquis Christianis omnibus hæresis aut apostasiæ convitio notatis. Contra vero in Protestantium Ecclesia non defuere Theologi, qui ex veræ Ecclesiæ notarum defectu solide probarunt, cœtum Romanensium non posse sibi illud nomen arrogare, aut illud tantopere jactare; cum a puritate doctrinæ Apostolicæ defecerint dudum, sacrorum aliquod regnum constituendo, quod statum magis civilem, quam regnum Christi, quod non est de hoc mundo, aut mundano simile, repræsentet. Sed non omnes, dum doctrinæ morumque errores crassissimos Pontificiorum diluerunt ac confutarunt, simul cardinem controversiæ attigere, aut etiam primam ejus originem ita perspicue & solide demonstrarunt, ut ab omnibus qui Scholasticas disputationes aut non legunt, aut non capiunt, intelligi satis potuerint. Hanc ob causam celeberrimus *Pufendorfius, S. Reg. Maj. Suec. a Consiliis Aulæ & Historiographus*, magno cum judicio arcem hanc regni Pontificii subruere aggressus est. Etenim solidis ante fundamentis religionis veræ præstructis, tam indolem ac naturam religionis Christianæ ex immoto sacrarũ literarum principio describit, quam πρῶτον ψεῦδος Ecclesiæ ac status Pontificii ecclesiastici solide destruit. Hoc vero illud est: *Christum Salvatorem nostrum, dum viam ad salutem æternam perveniendi mortalibus panderet, pariter introducere voluisse potestatem quampiam sacram, quæ idonea ac sufficiens sit constituendo certo statui a vulgaribus civitatibus separato, cui divinitus commissa sint imperandi arbitria, & contra quæ nulli mortalium vel hiscere liceat; hancque esse Romanam Ecclesiam, cujus Rex aut summus Pontifex solus episcopus Romanus esse debeat: hujus imperiũ & dogmata qui amplecti recusat, salute æterna potiri non posse.* Hanc, dico, arcem *Autor amplissimus* libro hoc ita arietavit, ut unde fulciri queat, tota clericorum Romanensium cohors non facile adparatum inventura sit idoneum. Primum exposita religionis tum naturalis tum revelatæ natura, Principumque circa istam potestate, ostendit Christum non fecisse novum populum, cum nihil in statu illo humili habuerit territorii, nec Principis personam gesserit; sed ut doctorem summum

Aposto-

Apoſtolorum miniſterio doctrinam ſuam propagaſſe, absque ullo imperio ipſis conceſſo. Nam etſi claves regni cœlorum illis crediderit, non tamen inde vim imperii alicujus probari poſſe. Hinc quid Eccleſia ſignificet, exponit: quæ licet regnum Chriſti vocetur, non ideo ſtatum aliquem aut rempublicam, quæ uno imperio humano contineatur, notet. Hoc ſolide demonſtrato, Eccleſiam, quæ ſtatus aliquis eſt aut respublica, non poſſe (qua ſtatus aliquis eſt) a Chriſto eſſe, ex ſtructura interna Eccleſiæ in ſacris literis definita probat; quippe quæ multum a ſtatu differt. Hoc cum de particulari Eccleſia demonſtraſſet, §. 34. de univerſali etiam disquirit, oſtendens illam quoque ex intentione & inſtituto Chriſti nullum conſtituere ſtatum: nec adparere vinculum aliquod, quod univerſitatem Chriſtianorum in unum ſtatum colligare idoneum ſit, nec utile eſſe omnes Chriſtianos ita coaleſcere; neque opus eſſe monarcha Eccleſiaſtico aut judice controverſiarum, qualem ſe fert Epiſcopus Romanus: controverſias ſacras in concilio aliquo per doctores congregatos, ut Act. XV. Apoſtoli fecere, componi poſſe. Hinc naturam Eccleſiæ ſub imperio infidelium & Chriſtianorum Principum exponit. Qua occaſione jus Principum circa ſacra & religionem evolvit, ac quid de tolerantia diverſarum religionum ſentiendum ſit, tradit; Principibus inculcans, ne fidem hominibus obnoxiis adhibeant, quales ſunt ſacrificuli, qui obtentu religionis opes quærunt & potentiam, Principumque jura valde imminuunt. Tandem & de jure reformandi agit, docens, civibus etiam competere, a reliquorum communione, qui erroribus fidei fundamentalibus pertinaciter inhærent, ſeſe ſeparare, non obſtante ſummorum imperantium, aut cleri ſententia: quia quisque pro ſe cultum ſuum Deo adprobare teneatur, curamque animæ ſuæ alteri abſolute reſignare nequeat.

Appendicis loco propter argumenti cognationem annectit animadverſiones ad aliqua loca e Politica contracta *Adriani Houtuyn JCti Belgæ*, quibus probat, autorem hunc in alterum extremum impingere. Nam uti Romanenſes conſcientias civium dominatui Pontificis R. ita *Houtuyn* Principum libidini ſubjicit; profanum ac impium Hobbeſii dogma amplectens, quaſi Princeps religionem publicam facere queat quamlibet: quia ut ille cenſet, publicum omne a poteſtate publica & externum ſit. Quam noxiam viri ſententiam jugulat, atque idoneis argumentis conficit.

AUGUSTI PFEIFFERI D. THEOLOGIÆ sive potius ματαιολογίας Judaicæ atque Mohammedicæ seu Turcico-Persicæ principia sublesta & fructus pestilentes.

Lipsiæ, sumptibus Joh. Frid. Gleditsch, 1687, in 8.

NUlli dubitamus, *septem* illarum, quibus eruditissimum hoc opusculum constat, *exercitationum* argumenta nota jam fore Eruditis. Viginti enim circiter anni elapsi sunt, ex quo tum separatim, tum junctim in alma Leucorea lucem publicam primitus aspexerunt. Sufficiet ergo indicasse titulos, qui singulis præfiguntur. Agit prima *de Talmude Judæorum*, altera *de Targumim seu paraphrasibus Chaldaicis V. T.* tertia *de Masora*, quarta *de tribæresio Judæorum seu de Pharisæis, Sadducæis & Essæis*. Quinta exercitatione spectandus sistitur *obtrectator Apella, seu calumniarum Judaicarum in Christum Salvatorem & Christianos e scriptis præcipue Talmudicis petita recensio*. Sexta inscribitur *de Alcorano Mohammedis impostoris*, ultima denique *de Alisbiis & Sunnitis, sive de præcipuis Persarum & Turcarum circa religionem dissidiis*. Recusæ vero in urbe hac nostra, non sine augmento prodierunt; quod majus futurum fuisset, nisi ea quæ addere poterat, maxime reverendus & in Judæorum pariter ac Muhammedanorũ scriptis versatissimus Auctor reservanda potius duxisset plenæ editioni *Alkorani*, quam una cum notis necessariis & antidoto, publico parare se profitetur in dedicatione; in qua etiam harmoniam Muhammedico-Judaicam, quoad viginti dogmatum ac morum capita, operose monstravit.

ECLIPSIS SOLIS OBSERVATA LIPSIÆ, die 1. Maji st. vet. Anno 1687.

QUanquam calculus Rudolfinus immunem a defectu Solem nobis Lipsiæ promitteret: quod tamen idem ad angulum orbitæ Lunaris & Horizontis, contra quam Tabulæ Rudolfinæ præcipiunt, reductus, in Ephemeridibus Kirchii nostri, Eclipsin unius digiti exhiberet, observationem ejus non negligendam putavimus. Cœlo autem circa synodi tempus undiquaque nubilo, & Cauro flante vix aliquid spei superer-

pererat, phænomeni hujus deprehendendi; cum paulo ante sonitum horæ 2 pomeridianæ, per ruptas nubeculas Solem, sed vix ad nutum oculi, a Luna adhuc dum illibatum licuit conspicere: ex quo spem concepimus, Eclipseos hujus aliquatenus saltem observandæ; nec voto defuit eventus. Post horam enim 2 disjectis iterum nubibus Sol comparuit, jam cum sensibili Eclipsi, cujus tamen quantitatem, ob conspectus brevitatem annotare nequivimus. Cætera, quæ observavimus, sequens exhibet Tabella.

Horol. urbis	Horol. ambul.	Altit. Solis.	Temp. ex alt. Solis corr.	
H. ′	H. ′. ″	Gr. ′	H. ′. ″	
		46. 45	2. 20. 10.	Eclipsis jam satis notabilis
			2. 47. 30	$1\frac{1}{3}$ Dig. ad minimũ: subtercurrentes enim nubeculæ, exactissimam determinationem impedivere.
	3. 1. 0		2. 56. 30	1 Dig.
	3. 19. 0			Defectus exiguus.
	3. 20 30			Def. adhuc, sed difficulter perceptibilis.
3. 15	3. 21. 0		3. 15. 0	Finis: post quem sudum cœlum, ut altitudines Solis notari plurimæ, & cum observatis tempore Eclipseos conferri, temporaque ex iis corrigi potuerint.

C. CORNELII TACITI OPERA QUÆ exstant, ex recensione & cum animadversionibus Theodori Ryckii.

Lugduni Batavorum, apud Jac. Hackium, 1687, *in 12.*

C. Cornelii Taciti nec sublimius quicquam judicio aut rectius, nec eloquentia gravius, nec ubertate fertilius, tota gentilium habet eruditio: adeo non historiæ tantum dignitatem perfecisse, sed mensuram omnis ferme sapientiæ, qua hominibus licet, explevisse censetur. Merito igitur tanti a M. Aur. Tacito Imp. habitus est, ut ejus effigiem omnibus bibliothecis poni edicto mandaverit, librosque tanta cura adservari, ut singulis annis decuriones civitatum ejus historiam describi curare jussi sint, inque publicis archivis servare, ne aliquo unquam tempore periret. Sed eadem vetustas quæ cunctas imagines istas delevit, maximam etiam librorum partem absumsit, & ruinis imperii Romani hæc monumenta simul involuta sunt, postquam tot tamque diuturnis bellis, quibus totus occidens concussus est, Franci, Allemanni, Gothi, Longobardi cuncta popularentur: Christianorum autem ab auctore hoc animus aversus cladem & interitum eidem acceleraret. Partem tamen Cornelianæ hujus historiæ haud exiguam Corbejense monasterium ad Visurgim asservavit: unde acceptos & Florentiam perlatos superstites libros Leo X edi jussit. Quo studio accensus postea *Beatus Rhenanus*, ex Budensi Matthiæ Corvini Regis bibliotheca optimæ notæ codicem nactus, operam eidem auctori impendit, & post *Franc. Puteolanum* ac *Ph. Beroaldum* emendatiorem auctioremque Tacitum edidit: quem dein secuti *Andreas Alciatus*, *Vicent. Lupanus*, *Marcellus Donatus*, *Æmilius Ferrettus*, *M. Vertranius Maurus*, *M. Ant. Muretus*, *Josias Mercerus*, *Curtius Pichena*, ac inprimis *Justus Lipsius* & post eum *Val. Acidalius*, *Janus Gruterus*, *Chr. Colerus*, *Scipio Amiratus*, *Virgilius Malvezzus*, *Hannibal Scottus*, *Philippus Cavrianus*, *Christophorus Forstnerus*, *Henricus Savilius*, *Hugo Grotius*, *M. Zuerius Boxhornius*, *Matthias Berneggerus*, *Joannes Freinshemius*, *I. F. Gronovius* aliique, insigni studio auctorũ hunc emendarunt ac illustrarunt. In quo labore prorsus eximio nonnulli hanc rationẽ tenuere, ut quæ ad historiã pertinent, accurate persequerentur; alii verborum, quibus hic auctor lectissimis & ad id quod vult exprimendum accommodatissimis usus est, structuram vel investigarunt, vel injuria ævi turbatam reconcinnarunt; pleriq; deniq; collegerunt & excerpserunt præcepta ad prudentiam civilem pertinentia, quorum incredibilem vim quandam his Annalibus & Historiis contineri tot evulgati libri confitentur, Corneliano e fundo depromti.

Post tot insignes editiones, hactenus extantes, quarum maximam partem uni volumini Francofurti 1607 evulgato inclusit *Janus Gruterus*;

terus; quem anno sequenti Parisienses typi secuti grandiori & auctiori opere Commentatores Taciti recuderunt; novam plane eamque nitidam & politam, hoc quem agimus anno, in Lugdunensi academia, quam amoenioribus studiis ac eleganti solidaque doctrina exornat, prodidit *Theodorus Ryckius*. Quippe codicem calamo exaratum, paucis antea conspectum, qui Rodolphi Agricolæ olim fuerat, cum possideret; & ex eo æque ac Florentino, (quem Pichena olim contulerat, nuper autem haut paulo accuratiori studio Jac. Gronovius V. CL. in Medicea bibliotheca perlustraverat) nec non Galliarum Regis e bibliotheca depromto codice sibi transmisso, multa loca hactenus depravata restitui posse animadverteret; eo studium contulit, ut quantum fieri posset, vera ac genuina Taciti scriptura restitueretur. Quocirca vix quicquam ex ingenio, etsi eximium id ac prorsus capitale habeat doctissimus editor, sed e manuscriptis libris omnia attulit. Ac lectionis hujus, sive a se primum constitutæ, sive ab aliis antea proditæ, rationem in doctis *Animadversionibus* reddidit; in quibus multa ad historiam Romanam, familias, & antiquitates pertinentia, nonnulla etiam ad *structuram & conformationem orationis eloquentiamque facientia reperiet studiosus Lector, qui a varietate & jucunditate* eruditionis in istis Notis reconditæ, insignem sibi fructum promittere poterit.

LIBRI NOVI.

Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiæ Decas II. Liber I. Authore Bohuslao Balbino Soc. Jesu. Vetero-Pragæ 1687. fol.

Sebastiani Christiani a Zeidlern Somatologia Anthropologica, seu Corporis Humani Fabrica. Pragæ 1686. fol.

Biblia, & Historico-Harmonica, & Dogmatico-Parallela; seu Universæ S. Scripturæ tam Veteris quam Novi Testamenti Series & Ordo, Consensus & Concordia. Opus magno labore & multis vigiliis in gratiam S. Scripturam æstimantium, eam docentium discentiumque, singulari, plane nova facilique methodo, Germanico sermone congestum, a *Dornkrelliis* ab Eberhertz. Luneburgi 1687. fol.

D. Sebastiani Schmidt Commentarius in Librum priorem Samuelis. Argentorati 1687. in 4.

Ejusdem in Prophetam Hoseam Commentarius. Francofurti 1687. in 4.

Ejusdem in priorem Johannis Epistolam Commentarius. Luneburgi 1687. 4.

Cl. Rutilii Itinerarium integris variorum notis illustratum, ex museo Th. I. ab Almeloveen. Amstelod. 1687. in 12.

Luciani Samosatensis Opera ex versione Joh. Benedicti, cum notis integris variorum. Amstelod. 1687. in 8.

Aur

Aur. Corn. Celsi de Medicina libri VIII, brevioribus Rob. Constantini, Is. Casauboni, aliorumque scholiis ac locis parallelis illustrati, cura Th. I. ab Almeloveen. Amstelod. 1687. in 12.

Martyrologium Ecclesiæ Germanicæ pervetustum, e membranis descriptum, & libro commentario illustratum a M. F. Beckio. Augustæ Vind. 1687. in 4.

Samuelis Stryckii Tractatus de Successione ab intestato. Francof. ad Viadrum 1687. in 4.

Laurentii Donckers Idea Febris Petechialis. Lugd. Bat. 1687. in 8.

Joh. Jac. Harderi Apiarium, Observationibus Medicis centum, ac Physicis experimentis refertum. Basil. 1687. in 4.

Joh. Frid. Böckelmanni Exercitationes de Actionibus. Lugd. Bat. 1687. in 4.

Vita Johannis Reuchlini, descripta a Joh. Henr. Majo. Durlaci 1687. in 8.

De necessaria secessione ab Ecclesia Romana Disputationes, auctore Francisco Turretino. *Genevæ* 1687. in 4.

Joh. Henr. Heideggeri Diatribæ in D. Johannis Theologi Apocalypseos Prophetiam de Babylone Magna. Lugd. Bat. 1687.

Judicia Eruditorum de Symbolo Athanasiano, studiose collecta & inter se collata a Wilhelmo Ernesto Tenzelio. Francof. & Lipsiæ 1687. in 12

M. Joh. Reiskii Commentatio de Glossopetris Luneburgensibus. Noribergæ 1687. in 8.

Davidis Clerici Orationes, Computus Ecclesiasticus, & Poemata. Accedunt Stephani Clerici Dissertationes *Philologicæ. Amstelod.* 1687 in 8.

Introductio in Notitiam Societatum Literariarum, auctore M. Gottfried Vockerod. Jenæ, 1687. in 4.

Ægidii Menagii Poemata. Octava editio, prioribus longe auctior & emendatior; & quam solam ipse Menagius agnoscit. Amstel. apud Henr. Wetstein 1687. in 12.

D. Matthiæ Zimmermanni Florilegium Philologico-Historicum &c. cum Diatriba de Eruditione eleganti comparanda. Dresdæ, 1687 in 4.

Joh. Schilteri Herennius Modestinus, seu Fragmenta de cautelis cum Commentario. Argentorati 1687. in 4.

D. Joh. Christoph Herolds Tractatus de Jure Ratificationis. Lipsiæ 1687. in 4.

Joh. Christophori Wagenseilii Exercitationes sex varii argumenti. Altdorfi Noricorum, 1687. in 4.

Opus Epistolicum exhibens Johannis Caselii Epistolas, in Fuchtiana & Vagetiana Editionibus non comparentes; accurante Justo a Dransfeld. Præmissa est Herm. Conringii Epistola de Scriptis Caselianis &c. Francofurti, 1687. in 8.

Histoire du Pontificat de S. Leon le grand, par M. Maimbourg. a Paris in 4. a la Haye in 12. 1687.

Errata quædam.

In Actis A. 1686. p. 573. l. 7. pro *Thomam de Vio Cajetanum*, lege *Cajetanum Thieneum*. In Actis a. 1687. p. 236. l. 3. pro *Mechlinienſibus*, lege *Lovanienſibus*. P. 256. l. 12. pro *Paraphraſten* lege *Metaphraſten*. pag. 257. l. 22. lege נדר איסור p. 259. l. 28. pro *Antiochenæ*, lege *Alexandrinæ*. p. 269. l. 15. pro *c. 3.* lege *c. 13.*